

2018 Årsrapport – Norad, vedlegg

Vedlegg 1: Tildelte drifts- og tilskuddsmidler (Utenriksdepartementet)

Vedlegg 2: Tildelte tilskuddsmidler (Klima- og miljødepartementet)

Vedlegg 3: Norads evalueringer, rapporter, studier mv.

Vedlegg 4: Norad - verv i styrer, arbeidsgrupper

Vedlegg 5: Konferanser, seminarer mv arrangert av Norad/med Norad som medarrangør

Tildelte drifts- og tilskuddsmidler (Utenriksdepartementet)

Driftsmidler

Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad), post 01 Driftsutgifter*Tildeling: 290,562 mill. kroner*

Den totale økonomiske rammen for Norads ordinære drift i 2018 var på 290,562 mill. kroner inkludert overførte midler på 12,852 mill. kroner fra 2017. Om lag 78 pst. av driftsmidlene gikk til lønn. Driftsbudsjettet for øvrig ble i hovedsak benyttet til faste utgifter som husleie og kommunikasjonstjenester, inngåtte avtaler til drift og utvikling av IKT-løsninger og til reisevirksomhet.

Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 01 Driftsutgifter*Tildeling: 22,102 mill. kroner*

Kap.160, post 01 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, driftsutgifter (regnskap)	2018
Kampanjer	11 081 615
Bistandsaktuelt	5 434 576
Arrangementer, inkl. Noradkonferansen og Norad Policy Forum	1 134 395
Publikasjoner	321 121
norad.no, filmer, sosiale medier	2 011 691
Annet	952 442
Samlet regnskap (1000 kroner)	

Norad gjennomfører en flerårig kampanjesatsing knyttet til bærekraftsmålene. Målet til kampanjen er at bærekraftsmålene skal løftes ut fra lukkede toppmøter og ut til befolkningen. Noen viktige virkemidler i kampanjen i 2018 har vært flere filmer som til sammen har hatt fire millioner visninger og to nattevandringer for bærekraftsmålene, en til Aksla i Ålesund og en opp Ekebergåsen i Oslo, med til sammen over 17 500 deltakere. I tillegg var Norad medarrangør i nattevandringer opp Gaustatoppen og i Bergen, og lånte ut materiell til en nattevandring i Asker.

Fagbladet Bistandsaktuelt hadde et opplag på 19 400 eksemplarer på papirutgaven, en liten nedgang fra året før. Papirutgaven kom ut med sju utgaver i 2018, det samme som året før. Antall krediteringer i andre medier økte med 30 pst. fra 187 til 283. Nettutgaven hadde en økning i unike sidevisninger med 38 pst. Antall følgere på Facebook økte med 2 538.

Gjennom arrangementer, Statistikkportalen, Resultatportalen, fagsider, rapporter og landsider på norad.no bidro Norad med omfattende resultatformidling og informasjon om norsk utviklingssamarbeid.

Norad arrangerte selv, eller var medarrangør på, en rekke arrangementer gjennom året. En oversikt over disse er gitt i vedlegg 5. Noradkonferansen fant sted 12. desember. Tema for konferansen var sivilt samfunn – trusler og veivalg. Over 500 personer deltok.

Det ble produsert flere korte filmer om hvert av de 17 bærekraftsmålene, basert på tidligere filmopptak. Filmene ble benyttet i tilknytning til konferanser og i sosiale medier.

Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering, post 01 Driftsutgifter

Tildeling: 48,634 mill. kroner

Om lag 8 mill. kroner ble benyttet til kjøp av tjenester til evalueringsvirksomheten. Det legges fram en egen årsrapport for evalueringsvirksomheten. Den øvrige tildelingen ble benyttet til kjøp av konsulenttjenester knyttet til utviklings- og forvaltningsfaglige oppdrag innen Norads fagfelt. En betydelig del ble benyttet til konsulenttjenester innen Olje for utvikling, landbruk og miljø, norske og internasjonale organisasjonsgjennomganger, kunnskapsprogram og global helse.

Tilskuddsmidler tildelt over Utenriksdepartementets budsjett

Kap. 150 Bistand til Afrika, post 78 Regionbevilgning Afrika

Tildeling: 377,966 mill. kroner

Nasjonale tiltak

I underkant av 295 mill. kroner ble benyttet til nasjonale tiltak. Midlene tildeles Norad i stedet for til ambassadene som ledd i arbeidet med å samle forvaltningen av støtte til norske sivilsamfunnsorganisasjoner for tiltak i Afrika. Tildelingen var øremerket land og mottaker. Norad har fulgt opp føringene gitt fra departementet og de respektive ambassadene.

Åtte norske sivilsamfunnsorganisasjoner mottok i 2018 tilskudd over denne budsjettposten. Dette var ADRA-Norge, Digni, Flykninghjelpen, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Redd Barna Norge, Strømmestiftelsen og Utviklingsfondet. Tildelingen gikk til aktiviteter i Angola, Etiopia, Madagaskar, Mali, Somalia, Sudan, Sør-Sudan og Tanzania.

Innsatsene har vært konsentrert rundt hovedsatsingsområdene som trekkes fram i Meld. St. 24 (2016-2017) *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*. Omtrent 40 pst. av tildelingen gikk til program i Sør-Sudan og noen eksempler på innsatser nevnes under:

Norsk Folkehjelp - Building Resilience for Smallholder Production and Market Actors

Det er humanitær krise og alvorlig matmangel i Sør-Sudan. I tillegg til at Norsk Folkehjelp bidrar med livreddende nødhjelp, med støtte fra UD, er det i mer stabile områder mulig å bidra med langsiktig jordbruksstøtte. I prosjektet 'Building Resilience for Smallholder Production and Market Actors' har 630 småbønder fått opplæring i jordbruksteknikker, frøforedling og salg, mens 1 170 pastoralister har fått opplæring i mer effektivt husdyrhold. Bøndene som har fått opplæring og produksjonstilskudd rapporterer om mer enn en firedobling av matproduksjonen. Over 30 000 husdyr har fått vaksinerings eller behandling for sykdommer.

Norsk Folkehjelp - Conflict transformation through livelihood recovery

I grenseområdene mellom delstatene Lakes og Western Ekuatoria har økt handel mellom lokalsamfunn ført til mindre konflikt. Det har lenge vært konflikt mellom bønder og pastoralister om tilgang til vann og beiteområder. Etter to år med prosjektet 'Conflict transformation through livelihood recovery' har antall lokale konflikter gått ned. I løp av prosjektets tre år har Norsk Folkehjelp bygd flere brønner og støttet etableringen av frøutsalg og felles markeder. 78 pst. av de som bor i området der prosjektet foregår rapporterer om økte inntekter til husholdningen. Nesten hele befolkningen rapporterer at de benytter seg av felles markeder, mot 8 pst. før prosjektet. Norsk Folkehjelps lokale partnere, Mundri Relief og Development Association, støtter også lokale fredskomiteer som har forhandlet fram fredelige løsninger i 14 konflikter knyttet til naturressurser, tre av dem det siste året.

Redd Barna – utdanning

Redd Barna har siden 2016 hatt et program for å bedre tilgangen til utdanning i distriktene Bor og Rumbeck i Sør-Sudan. Programmet har hatt en bred tilnærming og inkluderer tiltak for å bedre kvalitet, trygghet og inkluderende utdanning. En evalueringsrapport ferdigstilt i oktober 2018 viste at programmet i stor grad hadde nådd sine mål. Programmet har bidratt til at flere barn går på skolen, kapasiteten hos lokale myndigheter er økt og skolene vurderes tryggere og mer barne- og jente-

vennlige. Tester har vist en liten, men målbar forbedring i leseferdighetene fra 2017 til 2018. I 2017 kunne barna i gjennomsnitt lese ni ord i minuttet. I 2018 var dette steget til elleve ord i minuttet. Høsten 2018 ble prosjektet implementert ved 42 skoler, og nådde i underkant av 28 000 barn, inkludert elever i Accelerated Learning Programs (ALP).

Flyktningshjelpen – utdanning

Flyktningshjelpen har nådd 8 408 barn i sitt 'Accelerated Learning Programme' (ALP), samt 559 ungdommer i 'Youth Education Pack' (YEP) i Sør-Sudan. Samtlige elever besto avsluttende eksamen etter trinn 4 på ALP, mens 74 pst. av elevene på YEP besto eksamen og dermed var klare for å engasjere seg i ulike yrker som blant annet skredder, baker, strikking, skoreparasjon osv.

Regionale tiltak

Klimarobust landbruk

NEPAD¹ ble i 2018 gitt en tilleggsbevilgning på 3,5 mill. kroner for å avslutte løpende aktiviteter som fremmer klimasmart landbruk og internasjonal klimafinansiering til landbrukssektoren under den afrikanske handlingsplanen for landbruk (CAADP). I 2018 har blant annet Zambia og Kenya har fått støtte til å utvikle konseptnotater for prosjekter for videre finansiering gjennom Green Climate Fund.

Gjennomføringen av NEPADs prosjekt på Kvinner og klimatilpasning i landbruket (GCCASP) startet i 2018. Kvinnedepartementene i Malawi, Niger, Rwanda og Kamerun opprettet sekretariater for programmet, avholdt 'partnerskapsforum (PP)' med deltakelse fra de nasjonale miljø- og landbruksdepartementene og kvinne- og bondeorganisasjoner. Programmet startet opp i to distrikter i hvert land, og målgruppen er fattige kvinnelige småbrukere. De deltok i opplæring og fikk tilgang til klimasmart teknologi. Et annet mål er å styrke kvinnelige småbrukere innen verdikjedene i landbruket, gjennom organisering i kooperativer, for eksempel i Rwanda.

Facility for Refugees, Migrants, Forced Displacement and Rural Stability (FARMS) styrker IFADs² innsats for bærekraftig mat- og ernæringsikkerhet og motstandsdyktighet mot kriser, hos den rurale befolkningen i Diffa-regionen i Niger. Norsk støtte har muliggjort en grundig etablering av programmet i 2018 som vil følges opp i årene framover.

Utdanningsinnsats

Hovedformålet med Norads treårige avtale (2017-2019) med Unicef i Mali, Niger og Burkina Faso er å øke tilgangen til, og bedre kvaliteten på utdanningen for barn i aldersgruppen 6-16 år i Sahel. Avtalen er på totalt 150 mill. kroner. Blant tiltakene er et hurtigopplæringsprogram for barn som har gått glipp av skolegang. I 2018 fikk 3 136 barn i Mali som tidligere ikke hadde tilgang til utdanning mulighet til å delta. Av disse var 52 pst. jenter. Avtalen gjennomføres i land med en utfordrende sikkerhetssituasjon. Stengning av skoler i for eksempel Burkina Faso har ført til forsinkelser av prosjektet.

I 2018 ble støtten til utdanning i Sahel gjennom Unicef ytterligere trappet opp med inngåelse av en ettårig avtale på 24,2 mill. kroner. Avtalen er et pilotprosjekt med nasjonale tiltak i Burkina Faso, Niger og Mali for å bedre omsorg og ernæring for barn fram til de begynner på barneskolen.

---

¹ New Partnership for Africa's Development

² International Fund for Agricultural Development

Prosjektet er i en oppstartsfase og resultater foreligger derfor ikke ennå. Det er forventet at avtalene med Unicef vil bidra til å gi de mest marginaliserte barna i disse landene tilgang til en førskole og barneskoleutdanning av god kvalitet.

Helse

4 mill. kroner ble benyttet for Global Health Preparedness Program og samarbeidet med Folkehelseinstituttet. Tilsvarende beløp ble tildelt over Kap 165 *Forskning, kompetanseheving og evaluering*, post 71 *Faglig samarbeid* i tillegg til midler fra Kap 169 *Global helse og utdanning*, post 70 *Global helse*.

Kap. 151 Bistand til Asia, post 72 Regionbevilgning Afghanistan

Tildeling: 41,700 mill. kroner

Tildelingen gikk til tiltak i regi av Afghanistankomiteen, Kirkens Nødhjelp og Flyktningshjelpen. Tildelingen ble benyttet til innsatser innen hovedsatsingsområdene i Meld. St. 24 (2016-2017) *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*, med særlig vekt på utdanning. Eksempelvis har Flyktningshjelpens utdanningsarbeid i Afghanistan gitt opplæring til 581 lærere og nådd 16 799 internt fordrevne og flyktninger, og barn som har falt utenfor det ordinære skolesystemet.

Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 70 Sivilt samfunn

Tildeling: 2,114,018 mill. kroner

Målet for budsjettposten er å bidra til å styrke sivil samfunn i utviklingsland og dets evne og kapasitet til å fremme realisering av menneskerettighetene, bidra til utvikling av demokratiet, og redusere fattigdommen, innen rammen av FNs bærekraftsmål.

Det framgår nedenfor hvordan midlene ble fordelt per tilskuddsordning under denne budsjettposten.

Kap 160, post 70 - fordeling utbetalte midler	
Samarbeidsavtaler norske organisasjoner	1 729 047
Internasjonale organisasjoner og nettverk	257 114
Informasjons- og opplysningsarbeid	58 783
Demokratitiltak norske partier	2 823
Tro- og livsynsminoriteters rettigheter	16 434

Norske organisasjoner

Norad mottok totalt 37 søknader om støtte fra og med 2018. Norad inngikk sju nye flerårige avtaler med norske organisasjoner, herunder med Digni, Regnskogfondet, SAIH, Caritas og Landsforeningen for hjerte- og lungesyke (internasjonal) (LHLI). Videre fikk fem organisasjoner støtte til utfasing i løpet av 2018. Øvrige søknader ble avslått.

Søknadene ble vurdert etter Norads kvalitetssystem for søknadsbehandling og tildeling av tilskudd; RAM (Resource Allocation Model). RAM inneholdt standarder som omhandler blant annet relevans, evne til mål- og resultatstyring, risikoanalyse, tidligere oppnådde resultater, økonomiforvaltning og kostnadseffektivitet. RAM ble i løpet av 2018 forenklet fra 14 til sju standarder til bruk i

søknadsrunden for 2019. Innspill fra norske ambassader, Norads fagavdelinger og eksterne gjennomganger tas med i vurderingene av søknader fra norske organisasjoner. Målet om avtalereduksjon og resultatfokus ble lagt til grunn i søknadsvurderingen, og prosjekter og program av en viss størrelse ble prioritert.

I vurdering av søknader ble menneskerettigheter systematisk vurdert og fulgt opp som ett av fire tverrgående hensyn og som del av søknadens risikoanalyse. Rettighetene til, og inkludering av, personer med nedsatt funksjonsevne er også systematisk vurdert. Føringer om at 450 mill. kroner skulle øremerkes utdanningstiltak ble oppfylt gjennom nye og løpende avtaler med norske og internasjonale organisasjoner. Støtten til personer med nedsatt funksjonsevne ble videreført, men er ut over målrettede tiltak vanskelig å tallfeste.

Rapportene fra norske sivilsamfunnsorganisasjoner i 2018 viser til flere gode resultater:

Redd Barna har i perioden 2014 til 2018 hatt en samarbeidsavtale med Norad innen utdanning, barns rettigheter og beskyttelse av barn. Avtalen har hatt en ramme for årlig tilskudd fra denne budsjettposten på 200 mill. kroner. Bevisstgjørende tiltak rettet mot barn, foreldre og lærere for å øke kunnskap om barns rettigheter og for beskyttelse av barn har vært en integrert del av programmene. Det er skapt økt bevissthet rundt negative konsekvenser av vold mot barn og økt kunnskap om hvordan og hvor en kan søke hjelp. I Nepal kunne rundt 43 pst. av barna identifisere minst fem risikofaktorer og forebyggende tiltak for beskyttelse ved midtveisgjennomgangen av programmet, mot 8 pst. ved oppstart i 2015 (baseline). Også i utdanningsprogrammene vektlegges beskyttelse av barn. Etter opplæring fra Redd Barna i Nepal økte andelen lærere som oppga at de ikke hadde benyttet fysisk avstraffelse for å bedre disiplinen de siste tre månedene fra 39 pst. (baseline) til 83 pst. (midtveisgjennomgang).

ADRA arbeider i Myanmar, Somalia, Sør-Sudan, Mali, Niger og Etiopia gjennom programmet Strengthening Equity, Access and Quality Education (SEAQE). Siden 2014 har programmet gitt 154 355 barn, hvorav 47 pst. jenter, tilgang til 1 679 skoler. Til tross for utfordringer i alle landene, som for eksempel naturkatastrofer, konflikt, matusikkerhet og manglende beskyttelse, har ADRA lyktes med å øke tilgang til utdanning, og også kvaliteten. For eksempel har læringsutbyttet for barna i de afrikanske samarbeidslandene økt med 39 pst., og gapet i læringsutbytte mellom gutter og jenter har blitt redusert betydelig. Lærere har fått opplæring. Barn med funksjonsnedsettelse har fått tilgang til utdanning. Yrkesutdanningsprogrammene i Myanmar og Somalia kan også vise til gode resultater, med 2 520 elever uteksaminert, hvorav 40 pst. jenter. 82 pst. er i jobb i etter endt program.

Strømmestiftelsen kan på bakgrunn av sin avtale med Norad for perioden 2014-2018 vise til vesentlige resultater: Drøyt 228 000 jobber har blitt skapt gjennom et program hvor Norges støtte utgjør om lag halve beløpet. Ved utgangen av 2017 hadde drøyt 54 000 personer, eller 26 pst. av målgruppen, passert fattigdomsgrensen. I 2014 var ingen i målgruppen over fattigdomsgrensen.

Fafos evaluering av Speed School programmet i Sahel i 2018 viser at 150 000 barn i alderen 8-12 år utenfor ordinær skole har gjennomført Speed School siden Strømmestiftelsen startet Speed School programmet i 2004. Programmet mottar også midler fra andre givere. Basert på utvalget undersøkelsen så på, er det 90 pst. av Speed School elevene som ble videreført til den ordinære skolen (normalt 4. klasse avhengig av nivå på eleven).

FOKUS' avtale for perioden 2015-2018 omfatter Colombia, Guatemala, Kenya, Tanzania, Uganda, Sør-Afrika, Sør-Sudan og Etiopia. Samarbeidet har som overordnet mål at kvinners sosiale, økonomiske og politiske situasjon skal forbedres. Innsatsen har gjort at over 5 000 fattige kvinner i Colombia har fått gratis rådgivning ved uønsket graviditet, at flere kvinner i Guatemala har gått til søksmål etter graviditet som følge av voldtekt, og at flere kvinner i Tanzania har blitt økonomisk uavhengige. FOKUS' arbeid har økt bevisstheten om at vold mot kvinner er en fysisk, seksuell, emosjonell og økonomisk påkjenning for den som er rammet, og gjort at betydelig færre mener at partnervold er akseptabelt.

Landsorganisasjon i Norge (LO) styrker fagforeninger i utviklingsland. Blant annet har 16 av 19 samarbeidsorganisasjoner økt medlemstallet fra 2015 til 2017 og 16 av 19 har signert eller forbedret *collective bargaining agreements (CBAs)*. Alle LOs partnere arbeider med sosial dialog og to tredjedeler har forbedret sin administrative kapasitet.

Norads støtte til *FRI* i perioden 2016 – 2018 omfatter deres samarbeid med Gay and Lesbian Coalition of Kenya (GALCK). GALCK har bidratt til at medlemmene har blitt bedre til å dokumentere og kommunisere menneskerettighetsbrudd og bygge partnerskap med så vel lokale myndigheter som lokale menneskerettighetsinitiativ. Kursing av sivilt samfunn og andre aktører i kjønn og seksualitet har også bidratt til økt bevissthet og positive uttalelser om seksuelle minoriteters rettigheter blant annet fra medlemmer av den kenyanske menneskerettighetskommisjonen. GALCK har sammen med andre organisasjoner gått til sak for å få loven som forbyr sex mellom to av samme kjønn erklært grunnlovsstridig. Saken er pågående.

Internasjonale organisasjoner og nettverk

Som ledd i den økte satsingen på seksuell og reproduktiv helse (SRHR) ble nye tildelinger til internasjonale organisasjoner i all hovedsak gitt til eksisterende avtalepartnere med arbeid innen denne tematikken. Det ble gitt økte tildelinger til Safe Abortion Action Fund (SAAF), IPAS, Marie Stopes International (MSI) og Tostan. I tillegg er International Planned Parenthood Federation (IPPF) en viktig partner for Norge på SRHR.

Til tross for innskrenket handlingsrom for aktører som fremmer SRHR globalt og i mange land i kjølvannet av gjeninnføringen av Mexico City Policy, er det også positive endringer og resultater.

Støtten til *Marie Stopes International (MSI)* bidro i 2018 til å forebygge 12,3 millioner uønskete svangerskap, 6,4 millioner utrygge aborter og 32 millioner svangerskaps- og fødselsrelaterte dødsfall blant kvinner. 40 pst. av de MSI tilbyr prevensjon til er under 25 år, og MSI oppgir at de styrker innsatsen for dem det er vanskeligst å nå. Norad støtter også *Tostan* for å avskaffe overgrep mot jenter. I 2018 har Tostan fortsatt arbeidet med religiøse ledere i åtte land i Afrika. Imamer deltar aktivt i arbeidet med å avskaffe overgrep mot jenter, blant annet ved å snakke om dette i prekener, på konferanser, under dåp og vielser. Dette har bidratt til reduksjon i kjønnslemlestelse, barne- og tvangsekteskap og andre former for vold mot kvinner. Tostan mottok også støtte over kap. 168 *Kvinnens rettigheter og likestilling, post 70 Kvinnens rettigheter og likestilling*.

Flere internasjonale organisasjoner mottar støtte til arbeid med utdanning, herunder utdanning i Sahel og inkludering av personer med funksjonsnedsettelse i utdanning.

Norad støtter *Cambridge Female Education Trust (CAMFED)* med i underkant av 25 mill. kroner for perioden 2018-2020. Støtten går til utdanningsformål for marginaliserte jenter på landsbygda i Malawi, Ghana, Tanzania, Zambia og Zimbabwe. CAMFED arbeider tett med utdanningsmyndighetene i prosjektlandene og deres utdanningsmodell er integrert i og en del av utdanningsstrukturen i distriktene. Sluttrapporten for første treårsavtale, 2015-2017, bekrefter at støtten og tjenestene har hatt betydelig innvirkning på marginaliserte jenters muligheter til å forbli på skolen og dra nytte av et forbedret læringsmiljø. På myndighetsnivå har utdanningsdepartementene utarbeidet forbedret utdanningspolitikk med nye prosedyrer og retningslinjer. Rapporten bekrefter at 750 000 mot målet med å støtte 1 million marginaliserte jenter er nådd, og nesten 2,5 millioner skolebarn har fått forbedret læringsmiljø. CAMFEDs alumninettverk, CAMA, har nådd 120 000 medlemmer og øker stadig. CAMFED samarbeider med CAMA med å utvikle innovative program for å støtte de unge kvinnene til videre utdanning eller etablering av egne foretak etter fullført videregående skole.

Sivilt samfunn i hele verden opplever et redusert handlingsrom for sitt arbeid. CIVICUS er en sentral organisasjon for å overvåke denne utviklingen. I 2018 inngikk Norad en avtale med CIVICUS for å utforske ulike måter å styrke bevegelser og lokalt sivilt samfunn ved bruk av etablerte lokale organisasjoner. I tillegg skal CIVICUS skape nettverk mellom aktivister og bevegelser.

Norad inngikk også avtaler med sju sivilsamfunnsorganisasjoner om tiltak som støtter målene i programmet Skatt for Utvikling; Global Witness, Tax Justice Network Limited, Oxfam America, Natural Resources Governance Institute, Financial Transparency Coalition, Financial Transparency Coalition, og International Consortium of Investigative Journalists. Tiltakene bidrar, sammen med en eksisterende portefølje av relaterte tiltak, til økt åpenhet om inntektstrømmer og kaptitalflukt, og har som formål å bidra til styrket skatteinngang til utviklingsland.

Det ble holdt to møter i korrupsjonsjegernettverket med utveksling av informasjon og erfaring fra erfarne etterforskere og representanter fra påtalemyndigheter i et tjuetalls land.

Informasjons- og opplysningsarbeid

Informasjonsstøtten har som formål å bidra til kunnskap, engasjement og kritisk debatt i Norge om globale miljø- og utviklingsspørsmål. Samlet tildeling til informasjons- og opplysningsarbeid var i 2018 59 mill. kroner. Det er gjennomført to evalueringer av informasjonsstøtten de siste tre årene og disse har dokumentert god effekt etter formålet med tilskuddsordningen. Norad inngikk i 2018 toårige avtaler med ni organisasjoner om informasjonsstøtte basert på utlysning i 2017.

Demokratitiltak norske partier

Tre organisasjoner søkte og mottok i 2018 tilskudd til nye demokratiprosjekter. AUF fikk innvilget støtte til et prosjekt for å styrke kapasiteten til det forbudte ungdomspartiet SWAYOCO i Swaziland. KrF og deres partner, Osloseret, mottok støtte til et samarbeidsprosjekt for økt dialog og konsensus på tvers av partigrensene på Sri Lanka. KrF mottok også støtte for sitt prosjekt i Kenya. Høyre mottok støtte for å bidra til kapasitetsbygging blant utvalgte sentrum-høyrepartier i Bosnia og Herzegovina. KrFU fikk videreført støtte til prosjekter i Hviterussland og Kenya.

Tros- og livssynsminoriteters rettigheter

Støtten til tros- og livssynsminoriteters rettigheter økte fra 6,4 mill. kroner i 2017 til 16,4 mill. kroner i 2018. Caritas, Digni, Kirkens Nødhjelp, Lutheran World Federation og Internews fikk støtte til tiltak for å styrke tros- og livssynsminoriteters rettigheter. *Caritas'* mål på Sri Lanka er å bidra til forsoning og varig fred gjennom interreligiøse fora og forum for religiøse ledere. Mennesker fra ulike trosretninger kommer sammen for å bygge bro og snakke om felles problemstillinger. *Internews* driver kapasitetsbygging og bidrar til styrket samarbeid mellom sivilt samfunn, media og myndigheter i Myanmar og på Sri Lanka for å styrke religionsfrihet og etniske og religiøse minoriteters rettigheter gjennom kapasitetsutvikling.

Lutheran World Federation (LWF) fremmer religiøs toleranse og fredskultur i distriktene Begi og Kondala i Vest-Etiopia. I denne regionen har religiøse samfunn i årevis levd fredelig side om side, men de siste årene har det brutt ut voldelig konflikt blant ulike religiøse grupper, hovedsakelig mellom kristne og muslimer. LWF tar sikte på å fremme religiøs toleranse og fred mellom de to gruppene gjennom workshops for fire hovedmålgrupper: lokale myndigheter, religiøse ledere, unge voksne og kvinner.

Kap. 161 Næringsutvikling, post 70 Næringsutvikling

Tildeling: 306,581 mill. kroner

Målet for budsjettposten er å bidra til inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst og jobbskaping i utviklingsland.

Norad har i 2018 styrket innsatsen for en helhetlig tilnærming til næringsutvikling og jobbskaping. Dette gjennom et sterkere fokus på verdikjedeutvikling og etablering av bærekraftige bedrifter gjennom enkelttiltak under bedriftsstøtteordningen, samt langsiktige strategiske partnerskapsavtaler med næringslivet.

I 2018 ble det utbetalt i overkant av 77 mill. kroner til strategiske partnerskap og i underkant av 12 mill. kroner til bedriftsstøtte, forundersøkelser og opplæring. Bedring av rammevilkår for investeringer ble støttet med om lag 101 mill. kroner gjennom multilaterale tiltak. Avtaler om utvikling av bedre rammevilkår for handel mottok i underkant av 52 mill. kroner mens øvrige rammevilkårstiltak ble støttet med rundt 27 mill. kroner.

Innsatsen har inkludert tiltak innen verdikjedeutvikling i landbruket som for eksempel honning i Etiopia, peanøtter i Mosambik og chili i Uganda. Det er også gitt støtte til akvakultur og oppdrettsutdanning i flere land. Et prosjekt i Zambia har allerede i oppstartsfasen lyktes i å etablere nye forretningssamarbeid mellom småskalaprodusenter og ni større bedrifter. Dette gir bedre markedsadgang, innkjøpsmuligheter og inntjening for småskalaindustrien. Innen digital innovasjon er IT-inkubatorer støttet i Columbia og Øst-Afrika og software-utviklingskompetanse i Uganda. Eksempelvis har BICTIA i Colombia, som er et partnerskap mellom ProBogota, Oslo International Hub og McKinsey, gitt IKT- og programmeringstrening til 200 ungdommer, samt gitt veiledning til 50 lokale IKT-bedrifter.

Norad bidro også til finansiell inkludering og innovativ finansiering gjennom Consultative Group to Assist the Poor og United Nations Capital Development Fund.

Norad har i tillegg gjennomført utlysning av risikoavlastende støtte til bedrifter som vurderer bedriftsetablering i utviklingsland. Flertallet av bedriftsstøttesøknadene som innvilges støtte dreier seg om tilskudd til gjennomføring av forstudier. I tillegg til støtte til forundersøkelser, har det vært stor interesse for støtte til opplæring.

Norad støtter flere yrkesutdanningsprosjekter gjennom strategiske partnerskap med organisasjoner og bedrifter. Ett eksempel er fra Affar-provinsen i Etiopia, hvor det i 2018 ble etablert en yrkesskole gjennom et samarbeid mellom Utviklingsfondet, tyske GIZ og Yara. Skolen har nå 154 elever som får opplæring i tekniske fag, noe som vil bidra til økt lokal sysselsetting knyttet til Yaras store potassium-investering i området.

Norad har videreført en multilateral satsing på næringsutvikling og jobbskaping gjennom tett samarbeid med, og støtte til, flergiverfond i Verdensbanken, Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) og FNs industriutviklingsorganisasjon (UNIDO). Avtalene har en bred tilnærming til bedring av rammevilkår for næringsetablering og næringsutvikling i mottakerland, og bidrar til å styrke nødvendig infrastruktur for sertifisering av produktkvalitet som er nødvendig for økt handel. Gjennom avtalen med Verdens tollorganisasjon 2012–2017 har Norge bidratt til å styrke tolladministrasjonene i sju utviklingsland. I Liberia er resultatet et nytt system for virksomhetsstyring som har bidratt til økte tollinntekter og redusert klareringstid. I Vietnam er det etablert en konsultasjonsmekanisme mellom tolladministrasjonen og næringslivet, som har ført til forenklede prosedyrer og gjort informasjon bedre tilgjengelig. Dette har bedret vilkårene for handel over landegrensene. I 2018 inngikk Norad en ny femårig avtale med Verdens tollorganisasjon, hvor målsettingen er å forbedre vilkår for handel over landegrensene ved å styrke tollvesenets anti-korrupsjonsarbeid i elleve utvalgte utviklingsland.

Det ble utbetalt i underkant av 11 mill. kroner til Tanzania Agricultural Program, fase II.

Kap. 162 Overgangsbistand/sårbare stater og regioner, post 70 Overgangsbistand/sårbare stater og regioner

Tildeling: 5,0 mill. kroner

5 mill. kroner ble utbetalt til Afghanistankomiteens 'Integrated Rural Development Program'. Det ble også utbetalt støtte til programmet over Kap. 151 *Bistand til Asia*, post 72 *Afghanistan* og Kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn*.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 70 Nødhjelp og humanitær bistand

Tildeling: 7,5 mill. kroner

Norad ble tildelt 7,5 mill. kroner som ble fordelt til Forskningsrådets NORGLOBAL-2, for forskning på det humanitære området. Se omtale under Kap. 165 *Forskning, kompetanseheving og evaluering*, post 70 *Forskning*.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 72

Menneskerettigheter

Tildeling: 1,5 mill. kroner

1,5 mill. kroner ble tildelt Atlasalliansen for finansiering av et inkluderingsprosjekt innenfor avtalen med Norad. Prosjektet bevisstgjør sivilsamfunnsorganisasjoner og andre nøkkelaktører i Norge om inkludering av funksjonshemmete i bistand og utvikling, og bidrar til kapasitetsutvikling blant norske organisasjoner i prosjektland.

Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati, post 70 Fred og forsoning

Tildeling: 30,0 mill. kroner

Norads tildeling over budsjettposten benyttes til søknadsbasert tilskuddsordning med sivilsamfunnsorganisasjoner som del av gjennomføringen av regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet 2015-2018.

Etter en innledende runde med kortfattede konseptøknader i 2017, leverte 15 organisasjoner i 2018 søknader om midler til tiltak på kvinner, fred og sikkerhet, samtlige i Norges satsingsland på området. Mot slutten av året ble det inngått treårige avtaler med ti organisasjoner, hvorav to fra utviklingsland. Prosjektene er rettet mot økt deltakelse og representasjon for kvinner i fredsprosesser, fredsforhandlinger og post-konflikt tiltak og prosesser. Prosjektene dekker Colombia, Mali, Myanmar, Nigeria, Filippinene, Sør-Sudan og Midtøsten og Nord-Afrika, med særlig vekt på Syria, Palestina og Nord-Afrika.

Norads støtte til *Internews* har bidratt til at kvinners og jenters deltakelse i fredsprosessen i Myanmar har økt. Det kommer fram av en gjennomgang av prosjektet *Women, Media and the Peace Process* in Myanmar fra 2015-2017. Andelen kvinnelige delegater til Myanmars viktigste fredsdialog har gått opp fra fire til 17 pst. Videre innsats må til for at andelen skal nå målet på minst 30 pst. De kvinnelige delegatene må spille mer aktive roller i fredsdialogen og komme inn i sentrale beslutningsposisjoner. Gjennomgangen viser også at kvinner og jenters synspunkter oftere blir reflektert i media.

Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) har gjennom prosjektet *Womens peace and security in the MENA region (2015-2018)* drevet omfattende kampanjevirkosomhet i Libanon gjennom sin partner ABAAD. Dette har ført til en tilbakekalling av paragraf 522 i den libanesiske straffeloven som frikjente voldtektsmenn hvis de giftet seg med offeret. I Palestina har WILPF's partnerorganisasjon, *Women's Center for Legal Aid and Counselling (WCLAC)*, drevet påvirkningsarbeid for å endre kjønnsdiskriminerende paragrafer i Straffeloven og Familiebeskyttelsesloven. Selv om arbeidet ikke resulterte i de ønskede endringene, ble det besluttet å opprette en komité som skulle sørge for harmonisering av nasjonale lover med internasjonale forpliktelser. Påvirkningen har dermed resultert i fornyet oppmerksomhet på problemet. Etter påvirkning fra WILPF's partner, Det irakiske 1325-nettverket, har regjeringen i Irak begynt å utarbeide regionale beredskapsplaner med et kjønnsperspektiv i tre regioner og etablert et kontor som skal følge dette opp.

Nobel Women Initiatives (NWI) prosjekt i Syria fra 2015-2018 støttet kvinnelige fredsaktivister og etableringen av en kvinnebevegelse i 2017. I Colombia har NWI støttet sju personer utsatt for seksualisert vold i en rettssak hvor myndighetene ble dømt til å tilby alle helsetjenester, inkludert

aborthjelp. Rettsaken skaper presedens på området. I Sør-Sudan har en tidligere deltaker i NWIs fredsaktivistkurs brukt kunnskapen til å støtte sivilsamfunnsorganisasjoner og kvinnelige deltakere i fredsforhandlinger. Hun var også instrumentell i etableringen av en ny koalisjon av 46 kvinneorganisasjoner fra Sør-Sudan og diasporaen, for å implementere 1325-agendaen og sikre økt kvinnelig deltakelse i fredsforhandlingene. Andelen kvinnelige deltakere i fredsforhandlingene har økt fra 25 pst. til 35 pst.

Norad ble tildelt 9,5 mill. kroner som ble fordelt til Forskningsrådets NORGLOBAL-2 under temaet konflikt, sikkerhet og sårbare stater. Se samlet omtale av NORGLOBAL-2 under Kap. 165 *Forskning, kompetanseheving og evaluering*, post 70 *Forskning*.

Kap. 165 Forsking, kompetanseheving og evaluering, post 70 Forskning

Tildeling: 106,947 mill. kroner

Målene for budsjettposten er å støtte kunnskapsproduksjon av høy kvalitet og relevans som kan bidra til fattigdomsreduksjon og bærekraftig utvikling, og å styrke forskningskapasitet i utviklingsland.

Forskningsprogrammet NORGLOBAL er hovedplattformen for støtte til norsk utviklingsforskning. Midlene går videre fra Norad til Forskningsrådet for gjennomføring av andre fase, NORGLOBAL-2, som ble iverksatt i 2016 for en åtteårsperiode. I 2018 ble 14 forskningsprosjekter og tre forskningsnettverk innvilget støtte under NORGLOBAL-2. Forskningsprosjektene/nettverkene omhandler temaene utdanning, næringsutvikling og jobbskaping, konflikt og sårbarhet, humanitær innsats, og klima og miljø, primært i partnerland i Afrika og Asia. Det legges særlig vekt på aktiv formidling og tverrfaglighet. NORGLOBAL-2 mottok totalt 83,5 mill. kroner i 2018, hvorav 17 mill. kroner fra andre budsjettposter.

Sju sluttrapporter fra NORGLOBAL-1 prosjekter ble godkjent i 2018. Dette inkluderte blant annet et prosjekt som har undersøkt hvilken effekt kjønnsbasert bistand har på kvinners representasjon i Uganda, Malawi, Sudan og Zambia. Forskningsprosjektet fant at selv i land med lav kvinneandel i nasjonalforsamlingen og svak kvinnebevegelse, som i Malawi, Sudan og Zambia, har kvinnevennlige lover og beslutninger blitt vedtatt. I disse landene spiller internasjonal bistand en sentral rolle, i hvert fall på kort sikt. Men dersom internasjonale aktører aktivt fremmer likestillingsforslag som strider med nasjonale gruppers interesser, religiøse lover eller tradisjoner kan dette medføre motstand. Et eksempel er reform av barneekteskap, som møtte mye motstand i Sudan hvor ekteskapsloven var nedskrevet, men ikke i Zambia hvor ekteskapsloven ikke var nedskrevet.

Et annet forskningsprosjekt har analysert og sammenlignet tre ulike typer landsbykraftverk for solstrømforsyning i India, Senegal og Kenya. Alle eksemplene viste ulike initiativer for oppskalering til et større antall landsbyer, drevet av myndigheter eller privat sektor. Ifølge forskningen er det nødvendig å tilpasse strømforsyningen godt til den lokale samfunnskonteksten for at alle skal få tilgang. I Kenya fant forskerne ut at utleie av bærbare solcellelamper med god lysstyrke passet godt inn i folks hverdagsliv i flere deler av landet. Imidlertid fant de også at eksisterende politikk, reguleringer og institusjoner ofte passer dårlig til desentralisert strømproduksjon og kan hindre privat sektor i å oppskalere lokale strømnett. Innovasjon innen disse områdene er derfor nødvendig.

Støtte til forskningsinstitusjoner og -organisasjoner i utviklingsland

For å styrke forskningskapasitet i utviklingsland ble det i 2018 inngått nye avtaler med seks afrikanske forskningsinstitusjoner sør for Sahara. Institusjonene har fått støtte til forskning på hhv. global helse i Etiopia og Afrika (Armauer Hansen Research Institute), økonomisk utvikling i Afrika Sør for Sahara (African Economic Research Consortium), effekter av klimaforandringer og ulike forvaltningsmodeller på marine ressurser og levesett for kystsamfunn i Tanzania, Kenya, Mosambik og Madagaskar (Coastal Ocean Research and Development in the Indian Ocean (CORDIO–East Africa)), landbruk og skadedyr i Tanzania, Etiopia, Uganda og Kenya (International Centre of Insect Physiology and Ecology (ICIPE)), effekter av kombinert skog- og landbruk på skadedyret Fall Army Worm i Zambia og Malawi (World Agroforestry Centre (ICRAF)) og interessekonflikter mellom gruvedrift, landbruk og skogbevaring i Ghana (Tropenbos International Ghana (TBG)). Støtte til The Think Tank Initiative (TTI) er i avslutningsfasen og en sluttkonferanse ble gjennomført i Bangkok i november 2018. Til sammen ble det utbetalt 40,5 mill. kroner i 2018 til forskningsinstitusjoner i utviklingsland.

Kap. 165 Forsking, kompetanseheving og evaluering, post 71 Faglig samarbeid

Tildeling: 345,503 mill. kroner

Kap 165, post 71 - fordeling (utbetalte midler)	
Olje for utvikling (Ofu), inkl. sivilsamfunnsstøtte	75 105
Fisk for utvikling (Ffu), inkl. sivilsamfunnsstøtte	179 914
Skatt for utvikling (Sfu)	54 272
Likestilling for utvikling (LIKE)	2 419
Statistikk	4 753
Antikorupsjon	21 500
Annet	7 146

Olje for utvikling (Ofu)

I 2018 hadde Ofu-programmet 14 land under planlegging eller i gjennomføringsfasen.

Landprogrammene på Cuba, Irak, Myanmar og Libanon forvaltes av Norad og ble finansiert over denne posten. Norad er også ansvarlig for forvaltningen i kartleggingsfasen og i planleggingen av nye landprogram og nye programfaser, som i 2018 omfattet Colombia, Cuba, Irak, Mosambik, Kenya og Somalia.

Ofu har bidratt til kapasitetsbygging av somaliske myndighetsinstitusjoner gjennom en rekke kurs og opplæringstiltak innen ressursforvaltning og miljø. I oktober ble det første planleggingsmøtet med alle relevante myndighetsinstitusjoner fra Somalia gjennomført. Alle delstatene var representert. Norge vil i samarbeid med *Somalia* fortsette å kartlegge status og behov innen petroleumssektoren og planlegge et Ofu-program. I *Libanon* bidro Ofu til å utarbeide retningslinjer for boring og miljøkonsekvensvurderinger i samarbeid med Lebanese Petroleum Administration (LPA) og det libanesiske miljødepartementet. Kompetansen til miljø- og oljedepartementene i *Irak* ble styrket innen gjennomføring av tilsyn, revisjon av konsekvensvurderinger og klimaproblemstillinger i petroleumssektoren. I *Myanmar* bidro Ofu med kommentarer til ny petroleumslov og lov om skatteadministrasjon, og med å styrke kompetansen i sentrale institusjoner innen tema som oljevernberedskap, fiskalt rammeverk for petroleumssektoren, skatterevisjon, tilsyn av rørledninger og miljøkonsekvensvurderinger.

Som del av Ofus opplæringsprogram ble det utviklet og gjennomført kurs i forvaltning av petroleumsinntekter med 30 deltakere fra Kenya, Libanon, Ghana og Mosambik, og kurs i kommunikasjon i petroleumssektoren med 30 personer fra Kenya, Libanon, Ghana, Mosambik, Colombia og Myanmar.

En midtveisgjennomgang av Ofu-programmets samarbeid med FNs miljøprogram (UNEP) viste gode resultater. Samarbeidet styrker miljøkomponenten i Ofu. UNEP bidro for eksempel med opplæring av personell fra Iraks olje- og miljødepartementer i kartlegging av oljeforurensning. På basis av opplæringen kartla et team fra de to departementene miljødelegasjoner som følge av oljesøl i områder som er gjenerobret fra ISIL. Irak kan bygge videre på dette arbeidet for å planlegge opprydning og mobilisere ressurser.

Norge deltar i IMF's flergiverfond for forvaltning av inntekter fra utvinningsindustrien, og Norad bidro med knappe 6 mill. kroner i 2018. IMF yter kapasitetsbygging i mange av landene i Ofu-programmet gjennom fondet. I 2018 ble også IMF's modell (FARI) for å analysere myndighetenes inntekter av petroleums- og gruveprosjekter under ulike skatteregimer videreutviklet. Et relativt nytt innslag i flergiverfondet er at IMF har utviklet og driver omfattende opplæringsaktivitet gjennom en blanding av tradisjonelle kurs og online tilbud gjennom Massive Open Online Courses (MOOC).

Støtten til sivilt samfunn bidro både til å bygge kapasitet blant lokale organisasjoner og til at myndigheter holdes ansvarlig for forvaltningen av landenes petroleumsressurser. I Uganda har sivilsamfunnsaktører bidratt til at myndighetene søker om medlemskap i Extractive Industries Transparency Initiative (EITI). Global Witness, Natural Resource Governance Institute (NRGI), Oxfam, World Wildlife Fund (WWF), Norsk Folkehjelp og Kirkens Nødhjelp er aktørene som mottok støtte i 2018. Tiltakene ble delvis finansiert over kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn* og kap. 150 *Bistand til Afrika*, post 78 *Regionbevilgning for Afrika*.

Fisk for utvikling (Ffu)

I underkant av 180 mill. kroner gikk til Fisk for utvikling (Ffu) i 2018 over denne budsjettposten, inkludert til sivilsamfunnstiltak. Av disse gikk vel 125 mill. kroner til Nansenprogrammet. Norad inngikk en ny avtale på 25 mill. kroner med støtte til vinduet om bærekraftig fiskeriforvaltning, innenfor Verdensbankens nye trustfund PROBLUE. I tillegg ble 14 mill. kroner til Ffu dekket over Kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 81 *Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk*.

En tilskuddsavtale om forberedende aktiviteter er inngått mellom Havforskningsinstituttet (HI) og Norad. I 2018 var representanter fra Department of Fisheries (DoF) i Myanmar på felttur i Nord-Norge for å lære om forvaltningssystemer, fiskerikontroll mv. i regi av Fiskeridirektoratet. I mai var DoF på studietur til Vietnam for å lære om marin oppdrett og for å se på samarbeidsmuligheter med Vietnam, som kan skreddersy kurs i akvakultur etter ønske og behov fra partene. Videre deltok 23 myanmarske forskere og studenter fra fire universiteter på tokt med Dr. Fridtjof Nansen i Bengalbukta for ressurs- og miljøkartlegging. Innsamling av mikroplast skapte særlig stor oppmerksomhet.

Næringsutvikling og akvakultur inngår som en av tre hovedpilarer i Ffu. Fem norske leverandørbedrifter til akvakultursektoren var på studietur til Myanmar i februar 2018 i regi av Innovasjon Norge og Norad. Vekstpotensialet i marin akvakultur anses som betydelig, med en kystlinje på nær 3 000 km og allerede en av Asias raskest voksende økonomier. Det ble vist stor

interesse fra både private og statlige aktører i Myanmar, men politisk ustabilitet og vanskelige rammebetingelser for næringsliv og investeringer er sentrale utfordringer.

Resultateksempler:

Med hjelp fra Interpol gjennomførte São Tomé og Príncipe i 2015 etterforskning av en navngitt fiskebåt og startet rettssak mot eier og besetningsmedlemmer for ulovlig fiske og forurensning i det søratlantiske havet innenfor landets 200 nautiske miles sone. Flere besetningsmedlemmer fikk fengselsstraff. Interpol bistod i etterkant São Tomé og Príncipe med møter om ulovlig fiske og har fremmet samarbeid mellom industrialiserte land og utviklingsland i etterforskning av fiskerelatert kriminalitet.

I tillegg til den aktuelle saken i São Tomé og Príncipe har Interpols tilrettelegging av utveksling av etterretningsinformasjon og bevis mellom utviklingsland og industrialiserte land bidratt til at Spania har innkrevd over EUR 30 mill. av flere spanske operatører og eiere. Den antarktiske 'UUU-flåten' har vært aktiv i over tjue år. Framgangsmåten er å skjule identiteter ved å misbruke flagg, havner og toll-jurisdiksjoner i utviklingsland. UUU-flåtens aktivitet har nå blitt forstyrret av at utviklingslandene samarbeider med andre. Dette viser at det er behov for transnasjonal fiskerikriminalitetsbekjempelse. Norge bidrar gjennom Interpol-prosjektet FishINTEL fase II.

Norad inngikk avtaler med tre sivilsamfunnsorganisasjoner om tiltak som støtter målene i Ffu-programmet. Caritas Norge og Conservation International fikk støtte til tiltak i Colombia, mens det Kongelige Selskap for Norges Vel ble støttet for tiltak i Tanzania. Tiltakene bidrar til yrkesopplæring, utvikling av småskala fiske, og bidrar til styrket fiskeriforvaltning.

Skatt for utvikling (Sfu)

I 2018 ble vel 54 mill. kroner benyttet til tiltak under Skatt for utvikling (Sfu), herunder til sivilsamfunnsorganisasjoner. Sfu er i en opptrappingsfase, og det ble inngått flere flerårige avtaler. Disse omfattet blant annet Skattedirektoratet (SKD) for å inngå institusjonssamarbeid med søsterorganisasjoner i samarbeidsland basert på etterspørsel etter kapasitetsutvikling. For å bidra til at utviklingslands skattepolitikk forbedres ble det også opprettet avtaler med støtte til IMF, Verdensbanken og OECD.

Foreløpig er det i hovedsak de eksisterende bilaterale tiltakene forvaltet av andre enn Norad som kan vise til resultater, se ['Kunnskapsbanken – utvalgte resultater av norsk faglig samarbeid'](#). Et mer komplett resultatrammeverk med flere eksempler på resultater vil først bli synlig i årene som kommer. Sfu vil utvikle resultatrapporteringen fra 2019 slik at nøkkelaktiviteter og resultater kan framvises på tvers av ulike tiltak og komponenter.

Norad inngikk avtale med Global Financial Integrity. Sju andre sivilsamfunnsorganisasjoner fikk støtte over kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn*. Tiltakene bidrar, sammen med øvrige portefølje av relaterte tiltak, til økt åpenhet om inntektsstrømmer og kapitalflukt, og har som formål å bidra til styrket skatteinngang til utviklingsland.

Likestilling for utvikling (LIKE)

Vel 2,4 mill. kroner ble benyttet under LIKE-programmet til arbeidet med å opprette et bilateralt institusjonssamarbeid med Etiopia og Nepal. Barne- og likestillingsdepartementet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Statistisk sentralbyrå (SSB) har bistått myndighetene i Etiopia og Nepal med å utvikle utkast til programdokument, som skisserer samarbeidsområdene og målsettingene for mulige program i begge land. Delegasjoner fra hhv. Nepal og Etiopia besøkte Norge høsten 2018 for å styrke relasjonene til samarbeidsinstitusjonene samt Norad og UD. Det har også vært gjennomført reiser til Nepal og Etiopia for å bidra i utviklingen av programmene.

Statistikk

Som del av Statistikkprogrammet støttet Norad SSB for å styrke kunnskap og kompetanse i nasjonale statistikkbyråer i utviklingsland. SSB gjennomførte også en studie i hvordan å forbedre analyser på sammenhenger mellom matsikkerhet og fattigdom i Sudan. Det ble inngått avtale med OECD/Paris21 om kjernestøtte. Paris21 har et særskilt mandat for å arbeide med bærekraftsmålene og arbeider med andre bilaterale og multilaterale organisasjoner, som Verdensbanken, IMF og FN, i å sikre tilstrekkelig kapasitet og finansiering på landnivå. Avtalen sikrer plass i Paris21s styre og sikrer kontinuitet og deltakelse i utforming av Paris21s strategi og virksomhetsplaner.

Antikorrupsjon

2018 var preget av forberedelse og igangsetting av nye samarbeid innen antikorrupsjon og kapitalflukt. Det ble inngått avtaler med FN-kontoret mot narkotika og korrupsjon (UNODC) for faglig bistand til utviklingsland til oppfølging av forpliktelser i FN-konvensjonen mot korrupsjon (UNCAC) og i forbindelse med forebygging, identifisering og tilbakeføring av stjålne verdier gjennom Stolen Asset Recovery (StAR), samt oppfølging av resolusjonen på storskalakorrupsjon vedtatt på Statspartskonferansen i 2017 hvor Norge hadde en pådriverrolle i forhandlingen. Norad inngikk også samarbeid med International Center for Asset Recovery (ICAR) for kunnskapsutvikling og bistand til etterforskning av korrupsjonssaker. Sivilt samfunn har en viktig rolle i oppfølgingen og gjennomføringen av UNCAC og det ble inngått en avtale med paraplyorganisasjonen UNCAC Coalition.

Miljøkriminalitet med vekt på marin forsøpling

Marin forurensning og forsøpling går på tvers av landegrensene, påvirker nesten alle land og kan kun bekjempes gjennom internasjonalt samarbeid. Norad har støttet INTERPOLs arbeid mot miljøkriminalitet. Gjennom operasjonen '30 days at Sea' gjennomført i oktober 2018 har det vært en storaksjon mot ulovlige utslipp fra skip, ulovlig handel med avfall og ulovlig dumping av avfall. 276 lov- og miljøtater fra 58 land har avdekket mer enn 500 lovbrudd som dumping av avfall og brudd på utslippsreguleringer. Mer enn 5200 inspeksjoner har gitt minst 185 etterforskninger, der det forventes arrestasjoner og rettslig forfølgelse.

Norads bidrag var på 3,7 mill. kroner og har primært blitt brukt til opplæring av myndigheter, som politi, toll, havnevesen og miljømyndigheter i land i Sørøst-Asia og enkelte kyststater i Afrika. Landene som var med på '30 days at Sea' finansierer dette selv.

Støtten til INTERPOL vil videreføres under kap. 163 *Klima, miljø og hav*, post 71 *Hav og Marin Forsøpling* i 2019.

Helse

4 mill. kroner ble benyttet for Global Health Preparedness Program og samarbeidet med Folkehelseinstituttet. Tilsvarende beløp ble tildelt over Kap 150 *Bistand til Afrika*, post 78 *Regionbevilgning Afrika* i tillegg til midler fra Kap 169 *Global helse og utdanning*, post 70 *Global helse*.

Kap. 166 Klima, miljø og fornybar energi, post 72 Klima og miljø

Tildeling: 835,600 mill. kroner

Tiltak over denne budsjettposten skal bidra til reduserte klimagassutslipp, effektiv og bærekraftig tilpasning til klimaendringer, mobilisering for økt klimafinansiering, inkludert teknologisamarbeid og partnerskap med privat sektor og bevaring og bærekraftig bruk av verdens hav.

Norads støtte til klima og miljø gikk i hovedsak til etablerte samarbeid, enten løpende avtaler eller ved at det ble framforhandlet støtte til ny fase. For tiltak rettet mot hav og marin forsøpling ble det i stor grad inngått nye omtaler. Resultater fra et utvalg samarbeid omtales nedenfor.

Det grønne klimafondet (GCF) mottok 400 mill. kroner fra Norge i 2018. GCFs portefølje er forventet å bidra til 1,4 milliarder tonn CO₂ i unngåtte utslipp og redusert sårbarhet for 272 millioner mennesker. Norad deltar som rådgiver for det norske styremedlemmet i fondet.

Afrika har prioritet i Det grønne klimafondet. Omtrent halvparten av all GCF-finansiering har blitt kanalisert til 36 klimaprosjekter i Afrika, hvorav 15 allerede er under gjennomføring. Aktivt samarbeid med nasjonale partnere i regionen gjennom readiness-programmet bidrar til å øke kapasiteten til offentlige institusjoner slik at de kan utforme gode søknader og prioritere nasjonale tiltak. 76 slike prosjekter har blitt godkjent i Afrika. Prosjektene baserer seg i stor grad på landenes nasjonale klimaplaner (NDC) utarbeidet til gjennomføring av Parisavtalen. Landene legger stor vekt på klimatilpasning og matsikkerhet da de allerede erfarer en økende risiko og sårbarhet for klimarelaterte katastrofer som gjør dem mer utsatt for fattigdom ([InsuRisk-rapporten 2018](#)).

Norges bidrag i 2018 på 130 mill. kroner til *Den globale miljøfasiliteten (GEF)* bidrar til gjennomføring av GEFs fem fokusområder; biologisk mangfold, klima, internasjonale hav- og vannspørsmål, forørkning og miljøgifter. Basert på finansieringen tildelt mot slutten av GEF-6 perioden er det forventet at fondets støtte vil føre til at blant annet 1 470 mill. tonn CO₂-ekvivalenter er redusert og 357 mill. hektar land- og havområder er bedre forvaltet for å bevare biologisk mangfold. I tillegg klarte GEF å mobilisere 8 USD som samfinansiering for hver dollar investert i et prosjekt. 2018 markerte avslutningen på GEF-6 og begynnelsen av GEF-7 perioden. Påfyllingsforhandlingene som ble ferdige i 2018 førte blant annet til en status-quo for finansiering av fondet, men også økt oppmerksomhet om og finansiering til marin forsøpling på tvers av fokusområdene internasjonale hav- og vannspørsmål og kjemikaler og avfall.

Det ble inngått ny treårig (2018-2020) avtale for *Ozonfondet* under Montrealprotokollen med årlige bidrag på 18,2 mill. kroner. Ozonfondet bidrar til utfasing av ozonnedbrytende stoffer og de kraftige klimagassene hydrofluorkarboner (HFK) og perfluorkarboner (PFK). Beregninger viser at det er et potensial for å redusere klimagassutslipp med 65 mrd. tonn CO₂-ekvivalenter fram mot 2050 gjennom utfasing av HFK- og PFK-gasser. På partsmøtet under Montrealprotokollen i Kigali i 2016 ble det enighet om nedtrapping av bruk av disse klimagassene, og erstatte dem med gasser som har mindre negativ klimaeffekt. I følge United Nations Treaty Collection (UNTC) hadde 69 nasjoner ved

årsskiftet ratifisert, godkjent eller akseptert Kigali-vedlegget til Montrealprotokollen. Siden fondet ble etablert i 1991 har det blitt utbetalt om lag USD 3,77 mrd. for implementering av prosjekter som omfatter industriltak, teknisk assistanse, opplæring og kapasitetsbygging. Dette vil resultere i utfasing av 468 128 ODP³ tonn i forbruk og produksjon når alle disse prosjektene er implementert. Ved utgangen av 2017 har 286 176 ODP tonn forbruk og 204 189 ODP tonn produksjon blitt faset ut. Av totalt 7 930 prosjekter finansiert av fondet har 7 197 blitt fullført. Dette gir en gjennomføringsrate på 91 pst.

FNs miljøprogram (UNEP) koordinerer FNs aktivitet på miljø og bærekraftig utvikling. UNEP mottok 115 mill. kroner til implementeringen av programmets sju fokusområder. I 2018 la UNEP spesielt vekt på forurensningsagendaen, i tråd med FNs tredje miljøforsamling, og styrket innsatsen for beskyttelse av Environmental Defenders. Mindre deler av støtten ble øremerket økosystembasert katastroforebygging, den sjette Global Environmental Outlook (GEO-6) rapporten og ivaretagelse av miljø i krig og konflikt. Marin forsøpling omtales nedenfor. UNEP er i ferd med å utvikle rapportering basert på indikatorene for bærekraftsmålene og vi håper å kunne rapportere resultater basert på dette framover.

GRID-Arendal mottok 15 mill. kroner. GRID-Arendals styrke ligger i å omsette miljøinformasjon og forskning til bruk for beslutningstakere i håndteringen av sentrale miljøutfordringer. I 2018 ble særlig arbeidet med plast og mikroplast vektlagt. Et eksempel på resultater er GRID-Arendals arbeid med risikovurderinger av dammer og andre lagringssteder for gruveavfall, hvor de har gitt anbefalinger til UNEP om hvordan lagring av slikt avfall kan gjøres på en miljømessig forsvarlig måte. Videre har GRID-Arendal støttet en rekke utviklingsland i å utvikle miljøovervåkingssystemer. På Seychellene har GRID-Arendal bistått med faglig ekspertise og opplæring i bruk av moderne overvåkingsutstyr som droner for å bekjempe ulovlig fiske i deres økonomiske sone.

Det ble inngått en ny treårig rammeavtale med *Verdens Naturvernunion (IUCN)* med en årlig ramme på 21 mill. kroner. IUCN har en unik rolle ved at både stater og sivilsamfunnsorganisasjoner, inklusive urfolksorganisasjoner, er medlemmer, og er en viktig premissleverandør på miljøområdet internasjonalt. Eksempler på konkrete resultater av arbeidet i 2018 er støtte til 75 land i å utarbeide nasjonale mål og handlingsplaner for å tilbakeføre ødelagte områder som blant annet skog og beitemarker til bærekraftige økosystem. IUCN har framforhandlet avtaler med en rekke land om at de skal tilbakeføre degradert og ødelagt skog på til sammen 8,1 mill. ha. Innen grensekryssende vannforvaltning har IUCN assistert Mekonglandene i å forbedre forvaltningen og diversifisere energitilgangen fra andre kilder enn vannkraft.

'*The Equator Initiative*' løfter fram lokalbefolkningens og urfolks løsninger for miljøvennlig, bærekraftig utvikling gjennom utdeling av 'The Equator Prize', støtte til kapasitetsbygging og kunnskapsutveksling. The Equator Initiative har samlet sine erfaringer i et omfattende e-bibliotek, og hatt over 3 000 studenter som deltakere på web-baserte kurs og seminarer.

FNs utviklingsprogram (UNDP) prosjekt *Biodiversity Finance Initiative (BIOFIN)* identifiserer hvordan naturmangfold best kan integreres i lands økonomiske beslutninger og lønnsomme investeringer. Initiativet bidrar i utvalgte land til å flytte fokus fra bistand til mobilisering av nasjonale ressurser. Norads avtale med UNDP (2018-2020) om finansiering av programmets fase II kanaliseres til hhv. Bhutan og Kambodsja. I Bhutan har BIOFIN hjulpet til med å utvikle en finansieringsplan for

---

³ ODP: Ozonreducerende evne

biodiversitet. Et av de foreslåtte tiltakene er å øremerke 1 pst. av royalty-inntekter fra vannkraft til vern av biologisk mangfold.

Norge videreførte støtten til *Water Supply and Sanitation Collaborative Council (WSSCC)*. WSSCC rapporterer ved utgangen av 2017, gjennom Global Sanitation Fund (GSF), å ha bidratt til at over 20 millioner mennesker har fått tilgang til toalett, og til at over 56 000 landsbyer har erklært seg 'open defecation free' (akkumulerte tall). Norge yter kun en liten finansiell andel sammenlignet med andre større givere.

IPBES (Naturpanelet) mottok 2,5 mill. kroner øremerket havkomponenten i en omfattende global utredning om biodiversitet og økosystemtjenester. Utredningen skal ferdigstilles i løpet av 2019.

Det globale rammeverket for klimatjenester (GFCS), ledet av Verdens meteorologiorganisasjon (WMO) bidrar til at klima- og værinformasjon når brukere i Afrika, spesielt innen landbruk, helse og beredskap. *Meteorologisk institutt* bidrar til kapasitetsbygging ved meteorologitjenestene i Bangladesh, Vietnam og Myanmar. *Asian Disaster Preparedness Center (ADPC)* bygger systemer for å håndtere ekstremvær i urbane områder i Myanmar og Vietnam, og *UNOSAT* bygger nasjonal kapasitet i Asia og Afrika i bruken av satellitteknologi.

Norads støtte til *Flyktninghjelpens NORCAP-virksomhet* har i 2018 gått til utplassering av eksperter på klimatjenester og energi i humanitære situasjoner. Støtte har blant annet gått til Kenya/Climate Prediction and Application Centre (ICPAC), til støtte for Global Framework for Climate Services (GFCS) gjennom WMO og til UNITAR for koordinering gjennom The Global Plan of Action – Energy in Situations of Displacement.

Gjennom støtte til nettverket *Global Water Partnership* bidrar Norge til å forbedre styringen og forvaltningen av verdens vannressurser, blant annet til utarbeidelse av nasjonale vannforvaltningsstrategier og klimatilpasningsplaner, rådgivning i forbindelse med vannforvaltningsprosesser og utgivelse av kunnskapsprodukter.

Bistandsprogrammet mot marin forsøpling

Om lag 94 mill. kroner gikk i 2018 til bistandsprogrammet mot marin forsøpling.

De fleste avtalene ble inngått mot slutten av året og begynner sitt arbeid for fullt i 2019. Resultater vil kunne rapporteres på fom. neste år og det siktes mot rapportering på aggregert nivå for hele programmet. Avtalene som ble inngått var med:

- IUCN for 'Plastic Waste Free Islands'
- SINTEF for 'Ocean Plastic Turned into an Opportunity in Circular Economy'
- Secretariat of the Basel, Stockholm and Rotterdam Conventions for 'Sound management, prevention and minimization of plastic waste'
- Avfall Norge for 'Clean Oceans through Clean Communities'
- WWF Norge for 'No More Plastics in Our Oceans!'

(addendum til eksisterende avtale overført fra UD for å legge til en komponent på Kina)

I tillegg inngikk Norad addendum til følgende avtaler for å støtte arbeid til nåværende partnere på marin forsøpling:

- FAO - Nansenprogrammet
- FNs Miljøprogram (UNEP) – Marine Litter and Micro Plastic

WWF Norge brukte første del av prosjektperioden til å etablere en bred global kampanje som skal kjempe for en internasjonal avtale mot marin forurensning. To rapporter ble også lansert i samarbeid med Adelphi og Folkerettsinstituttet, som forklarer hvorfor det er behov for en ny internasjonal avtale og hvorfor eksisterende avtaleverk ikke er tilstrekkelig og som samtidig peker på hvilke områder en slik avtale bør dekke.

UNEP mottok 30 mill. kroner til arbeidet med å iverksette FNs Miljøforsamlings vedtak om marin forurensning. UNEP arbeider med det globale rammeverket mot avfall og mikroplast i hav, samt informasjonsarbeid, digitale løsninger, teknisk støtte og utforming av regionale og nasjonale handlingsplaner i Stillehavet, Svartehavet, Rødehavet, det Indiske hav og de karibiske hav. UNEP overvåker og kartlegger omfanget av plast og avfall, og er ansvarlig for rapportering på bærekraftsmål 14 om livet i vann (indikator 14.1.1-2).

Norad inngikk ny avtale med Verdensbanken for Global Environment Facility sin sjuende periode. Deler av midler til fondet blir finansiert fra bistandsprogrammet mot marin forurensning.

Kap. 166 Klima, miljø og fornybar energi, post 74 Fornybar energi

Tildeling: 188,500 mill. kroner

Norge skal bidra til FNs bærekraftsmål om å sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris for alle. Satsingen skal også bidra til å redusere utslipp av klimagasser fra energisektoren.

Tildeling til Norad dekket både videreføring av etablerte samarbeidsavtaler og nye tiltak.

Norsk støtte til *International Centre for Hydropower (ICH)* har resultert i at institusjoner i *Nepal* har implementert prosedyrer og verktøy som bidrar til å sikre at vannkraftprosjekter planlegges og bygges iht. internasjonale standarder for miljøhensyn, helse, sikkerhet og sosiale aspekter. I *Myanmar* har ICH hatt høy aktivitet de siste årene både gjennom NVEs aktiviteter og i samarbeid med IFC. Deltakelsen på ICHs kurs har ført til at Toolei, selskapet som utvikler Bawgata kraftverket i Karen, gjennom kommunikasjon med urfolksgrupper og implementering av rapporteringsrutiner i større grad er i stand til å unngå konflikter i forbindelse med utbyggingen. Videre har Toolei utviklet sin kompetanse for å bedre fasilitere samhandlingen med sentrale myndigheter. I *Zambia* har Zambias elektrisitetsverk ZESCO sendt flere enn 80 av sine ansatte til ICHs kurs. Som en direkte konsekvens har dette bidratt til reduksjon av tyveri av strøm og tap i overføringslinjene fra ZESCOs anlegg. I tillegg har vedlikeholdsteam på store anlegg som Kariba, Kafue og Livingstone oppgradert sin kompetanse til å implementere vedlikeholds- og HMS-rutiner ved anleggene.

Energipartnerskapet Energising Development (EnDev) hadde aktiviteter i 25 land. I 2018 bidro EnDev til at 1 million mennesker fikk tilgang til mer moderne ('akseptable') kokeovnløsninger og til at 600 000 mennesker fikk tilgang til elektrisitet, i hovedsak fra lanterner. Norge finansierer om lag 10 pst. av budsjettet for nåværende periode. Over halvparten av EnDevs budsjett brukes på prosjekter i Afrika Sør for Sahara, hvorav flere sårbare stater, og retter seg i stor grad mot fattige befolkningsgrupper.

Norge inngikk en avtale om kjernestøtte med Global Alliance for Clean Cookstoves i 2016. I 2018 endret organisasjonen navn til *Clean Cooking Alliance* (Alliansen), for også tydeligere å arbeide med

brensel-problematikk. Hovedparten av Alliansens partnerland og aktiviteter er rettet mot Afrika Sør for Sahara. I 2018 ble det lansert to prosjekter under the Humanitarian Clean Cooking Fund. Om lag 1 000 husholdninger i to flyktningeleire i *Rwanda og Etiopia* har så langt fått tilgang til rene og effektive kokeovner og brensel. Alliansens humanitære arbeid treffer de mest sårbare gruppene i samfunnet, flyktninger eller internt fordrevne. I *Nepal* har den norske støtten bidratt til å promotere rene kokeløsninger til om lag 600 000 mennesker i urbane strøk. Et utvalg fattige husholdninger som har tatt i bruk ny teknologi, inngår i et utvalg hvor bruken og effekt av ny kokeovn og brensel følges opp, herunder at det samles data rundt effekt på helse. Tiltaket delfinansieres over Kap 166 *Klima, miljø og fornybar energi*, post 72 *Klima og miljø*.

Verdensbankens *Energy Sector Management Assistance Program (ESMAP)* bidro, blant annet gjennom norsk støtte, til å fremme arbeidet med fornybar energi og energieffektivisering. ESMAP hadde over 250 aktiviteter i 53 land. ESMAP arbeider blant annet med å redusere fossile subsidier, fjerne barrierer for privat sektor investeringer, kartlegge fornybare energiresurser på landnivå, gi råd om riktigere prising av energi og er Verdensbankens energi-tenketank, inklusiv på nye teknologiområder. Eksempler på innovative energiløsninger ESMAP arbeider med er flytende solkraftverk, bedre batteriløsninger, og miljøvennlig transport.

Klimainvesteringsfondet *Scaling Up Renewable Energy Programme (SREP)* er et samarbeidsprogram mellom alle utviklingsbankene, med sekretariat i Verdensbanken. Målet er å bidra til økt tilgang til energi i lavinntektsland og samtidig redusere utslipp. Norsk støtte i 2018 var 15 mill. kroner, for å gjøre det mulig å gjennomføre vedtatte investeringsplaner. Programmet har så vidt begynt å levere på sine hovedresultatmål med nærmere 5 MW for 2018. Videre er 150 MW geotermisk kapasitet boret, men ennå ikke utviklet og satt i produksjon i Kenya. Programmet er i tidlig gjennomføring med praktisk framdrift i Etiopia, Honduras, Kenya, Mali, Nepal, Tanzania og på Maldivene. Forventete resultater fra godkjente planer er 6 700 GWh elektrisitetsproduksjon, moderne energitjenester til 17,4 millioner mennesker og unngåtte CO₂-utslipp på omlag 5,2 millioner tonn per år.

Norge videreførte støtten til *Clinton Climate Initiative (CCI)* sitt arbeid for at fornybare energiteknologier som sol- og vindkraft erstatter strøm fra forurensende dieselmotorkraftverk i sårbare øystater. Støtten bidro i 2018 til at et 3 MW solkraftverk ble satt i drift på den karibiske øya St. Lucia.

Gjennom avtale med *NTNU* om stipendprogram ved masterprogrammet for vannkraftutvikling er to kull med 20 utvekslingsstudenter tatt opp og det tas nå opp studenter til et tredje kull. Programmet er et strategisk partnerskap med næringslivet hvor bistandsmidler finansierer stipend mens næringslivspartnere bidrar med gjesteforelesninger, bi-veiledning til masteroppgaver og finansiering av praksisplasser som skal gi relevant opplæring i felt.

Norge har siden oppstarten totalt bidratt med 110 mill. kroner til *Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF)*. GEEREF skal utløse kommersielle investeringer i fornybar energi, og har lyktes med å mobilisere totalt 28 investorer og EUR 222 mill. Det har bidratt til at 2,8 GW fornybar energi er installert eller under utvikling, 800 MW ny fornybar energi er installert og en årlig reduksjon i utslipp på 1,5 millioner tonn CO₂ ved slutten av 2017.

Gjennom Norads støtteordning for næringsutvikling innen fornybar energi ble det gitt støtte til forundersøkelser av blant annet solkraftverk i Kenya, Uganda, Nicaragua og Bangladesh, vannkraftprosjekt i Uganda, Tanzania og videreføring av pågående forundersøkelser av vannkraftverk i Myanmar og på grensen mellom Rwanda og DR Kongo og vindkraftverk på Sri Lanka. Norad

utbetalte også støtte til et linjeutbyggingsprosjekt i Uganda og til en forundersøkelse for å utvikle innovative solenergiløsninger til flyktningleirer.

Kap. 168 Kvinners rettigheter og likestilling, post 70 Kvinners rettigheter og likestilling

Tildeling: 129,0 mill. kroner

Av tildeling til Norad ble 50 mill. kroner benyttet til utdanningstiltak for jenter i regi av Det globale partnerskapet for utdanning (GPE), se omtale under Kap. 169 *Global helse og utdanning, post 73 Utdanning*. 10 mill. kroner ble benyttet til støtte til UNFPA supplies, se omtale under Kap. 169 *Global helse og utdanning, post 70 Global helse*. Øvrige midler skulle tildeles tiltak som støtter opp om fire satsingsområder i handlingsplanen:

- Kvinners politiske rettigheter og deltakelse
- Kvinners økonomiske rettigheter og deltakelse
- Bekjempelse av vold mot jenter og kvinner og skadelige skikker
- Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR)

51,5 mill. kroner ble benyttet til allerede inngåtte flerårige avtaler med organisasjoner. Flere av disse fikk innvilget økning i 2018 til utvidelse av prosjektene.

Kunngjøringsprosess høst 2016/vår 2017 ga ikke tilstrekkelig søknader av god kvalitet innen satsingsområdene kvinners politiske og økonomiske rettigheter og deltakelse gjennom sivil samfunn. Det ble derfor besluttet å foreta en ny kunngjøring øremerket disse områdene. Etter en innledende runde med kortfattede konseptøknader høsten 2017, leverte 23 organisasjoner i 2018 søknader om midler. Det ble inngått treårige avtaler med sju sørbaserte organisasjoner mot slutten av 2018, med totalt 17,5 mill. kroner.

Samlet tildeling til de fire satsingsområdene i handlingsplanen gjennom sivil samfunn var 63,8 mill. kroner over denne budsjettposten.

I 2018 mottok IPAS i overkant av 13 millioner og IPPF ca. 1,6 mill. kroner fra denne budsjettposten over kjernestøtteavtaler til sitt arbeid for å styrke jenters og kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter. IPAS bidro til å øke tilgangen på prevensjon og trygg abort i Afrika, Asia og Latin-Amerika gjennom opplæring av helsepersonell, politi, dommere og advokater, og arbeidet med økt tilgang på god informasjon og opplæring av kvinner og lokalsamfunn om deres rettigheter. I 2018 bidro IPPF til økt tilgang på reproduktive helsetjenester gjennom nasjonale medlemsorganisasjoner og partnere i over 170 land, og til styrket lovverk og politikk gjennom påvirkningsarbeid på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå.

Tostan mottok også støtte over Kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 70 Sivilt samfunn*, og omtales der.

Norsk innsats mot kjønnslemlestelse for perioden 2014 – 2017 ble finansiert av kap. 168 *Kvinnens rettigheter og likestilling, post 70 Kvinners rettigheter og likestilling* og av kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 70 Sivilt samfunn*. Innsatsen ble i 2018 evaluert positivt av Christian Michelsens institutt (CMI). Porteføljen inkluderte blant annet støtte til *Population Council og Amplify Change*.

Kap. 169 Global helse og utdanning, post 70 Global helse

Tildeling: 3,245,036 mill. kroner

Formålet med bevilgningen er å bidra til å nå bærekraftsmål 3 om god helse, med særskilt vekt på å redusere dødeligheten blant kvinner, barn og ungdom, å stoppe spredningen av smittsomme sykdommer og å styrke helsesystemer.

Kap 169, post 70 - fordeling (utbetalte midler)	
Globale finansieringsmekanismer	2 833 442
Forskning, produktutvikling og innovasjon	291 000
Faglig bistand – helse	49 210
Seksuell og reproduktiv helse	71 000

Tilskudd til globale finansieringsmekanismer

Nærmere 90 pst. av tildelingen gikk til de store multilaterale helsefondene Vaksinealliansen Gavi (Gavi), Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GF) og Den globale finansieringsfasiliteten (GFF).

Norsk samlet bidrag til Gavi i 2018 var 1 53 mrd. kroner inkludert 147,8 mill. kroner gjennom Den internasjonale finansieringsfasiliteten for immunisering (IFFIm), og 190 mill. kroner til poliovaksinering gjennom Gavi. I 2017 ble 65 millioner barn vaksinert med én eller flere vaksiner støttet av Gavi. Som resultat av dette forbygget man om lag 1,3 millioner dødsfall. Gavi er i rute for å nå sitt mål om å bidra til å vaksinere 300 millioner barn og forebygge fem til seks millioner dødsfall i perioden 2016–2020. Så langt har Tanzania og Zimbabwe introdusert HPV vaksinen mot livmorhalskreft. Til sammen har 1,5 millioner jenter fått vaksinen. Nasjonale utrullinger har vært forsinket på grunn av mangel på vaksine. Målet er å vaksinere mer enn 30 millioner jenter og forebygge om lag 900 000 dødsfall innen 2020. Gavi har som mål at 20 land skal ha selvfinansierte vaksineprogram innen 2020. Per 2017 er 16 land selvfinansiert.

Norsk bidrag til GF var på 700 mill. kroner. Fondet har til nå bidratt til å redde 27 millioner liv siden starten i 2002. Foreløpige rapporter indikerer at GF vil oppfylle målet om å bidra til å avverge totalt 29 millioner dødsfall i perioden 2017-2022, og bidra til å redusere smittetilfeller av hiv, tuberkulose og malaria med 38 pst. i perioden 2015-2022.

GFF mottok 600 mill. kroner. GFF utvidet i 2018 og dekker nå 27 land. Resultater for 2018 viser at GFF investeringsplaner har lyktes i å bidra til å innpasse bidragene fra 15 bilaterale givere, mens ti land har engasjert privat sektor. Nesten alle de 16 opprinnelige GFF landene har startet finansieringsreformer for innenlandsk ressursmobilisering. Flere land, som Burkina Faso, Elfenbenskysten og Nigeria, har forpliktet seg til økninger i nasjonale helsebudsjetter.

Tilskudd til forskning, produktutvikling og innovasjon

150 mill. kroner ble utbetalt til *global koalisjon for forebygging av epidemier og pandemier (CEPI)*. I løpet av 2018 inngikk CEPI til sammen elleve avtaler for å støtte utvikling av vaksine kandidater mot Lassafeber (LASV), Middle East Respiratory Syndrome (MERS) og Nipah.

I tillegg ble det lansert en ny utlysning for utvikling av vaksineplattformteknologi. Slik teknologi kan brukes til å sette inn et nytt smittestoff i en allerede utprøvet vaksine som raskt kan produseres og testes for å nedkjempe utbruddet. Det ble tildelt midler til seks kandidater.

Global helse- og vaksinasjonsforskning (GLOBVAC) mottar støtte gjennom en flerårig avtale med Forskningsrådet. 44 prosjekter ble støttet i 2018. I tillegg ble det holdt en ny utlysning der sju nye prosjekter fikk innvilget støtte.

Norsk støtte til *Unitaid* var i 2018 på 20 mill. kroner og bidro blant annet til å redusere prisen på selvtesting for hiv til 2 USD per test i 50 lav- og mellominntektsland. For sammenligning var prisen opp til 40 USD i USA og 15 USD i Sør-Afrika. Unitaid har også støttet utprøving av og retningslinjer for bruk av nye insektsmidler, som igjen er viktig i innsats mot malaria og andre myggbårne sykdommer, samt arbeid for å forenkle diagnostikk og slik redusere behovet for laboratoriekapasitet.

Innovasjonspartnerskapet *Saving Lives at Birth (SL@B)*, som mottar norsk støtte, har bidratt til over 125 innovasjoner for å redde liv relatert til fødsel. Programmet rapporterer at to millioner kvinner og barn mottok helsetjenester og at 11 840 liv ble reddet. Med tilskudd til Interactive Research and Development (IRD), har Norge tidligere finansiert et prosjekt om kontantoverføring via mobil for økt vaksinedekning i Pakistan. IRDs applikasjon for vaksineregister og kontantoverføring via mobil ble brukt til å registrere 63 336 barn og å overføre insentiver til 27 376 familier. Overføring av kontanter fant sted i tett samarbeid med Telenors EasyPaisa. Prosjektet har oppnådd en økning på 28 pst. i vaksinedekning (fra 16 pst. baseline til 44 pst.).

En ny utlysning på Visjon 2030 ble gjennomført av Innovasjon Norge våren 2018. Totalt ble 10 mill. kroner utbetalt og to nye innovasjonsprosjekter fikk støtte, blant annet en ny løsning for trygg fjerning av p-staver og et nytt system av kontantstøtte for helsesjekk for gravide unge kvinner.

Tilskudd knyttet til faglig bistand, digitalisering og styrking av helsesystemer

Universitetet i Oslo (UiO) og *Folkehelseinstituttet (FHI)* utvikler og yter faglig bistand innen helseinformasjonssystem, registre og kunnskapsoppsummering i samarbeid med internasjonale organisasjoner og nettverk. Per 2018 brukte 67 land District Health Information System 2 (DHIS2), mens pasientsporbare data ('patient-linked data') brukes i mer enn 15 land. DHIS2 har blitt utviklet for android. I 2018 inngikk Norad en ny kontrakt med UiO for å videreutvikle og bruke DHIS2 i samarbeid med internasjonale partnere. FHI samarbeider også med flere land for å bygge kapasitet til å forebygge, oppdatere og respondere på helsekriser, inkludert utbrudd av smittsomme sykdommer. Programmet har gjennomført aktiviteter i Palestina, Moldova, Malawi og Ghana og bidratt til fagutvikling på globalt nivå. Programmet har sett framgang i aktiviteter spesielt på styrking av kjemisk beredskap og utvikling av verktøy for gjennomføring av risikovurderinger. Alle de fire partnerlandene har offisielle handlingsplaner med tilhørende budsjetter.

I 2018 påbegynte norske myndigheter kontraktsdiskusjoner med *Universitetet i Bergen (UiB)* om å tilby støtte til Etiopia, Zanzibar og Malawi i deres arbeid med helseprioriteringer. Prosjektet er en videreføring av tidligere arbeid finansiert av norske myndigheter, også i samarbeid med UiB som utviklet nye metoder for å sette helseprioriteringer innen global helse.

Norad inngikk i 2018 en ny avtale med *UNDP* om flergiverfondet '*Working for Health (W4H) Multi Partner Trust Fund (MPTF)*'. Gjennom fondet støttes WHO, ILO og OECD til å utvikle verktøy for å øke

kunnskapsgrunnlaget, og bistå myndigheter i å utforme og gjennomføre tverrsektorielle tiltak for å styrke tilgang til helsepersonell i ti land samt på regionalt nivå.

Det ble inngått en treårig avtale på totalt 40,8 mill. kroner med *Mercy Ships Norge* for avansert kirurgi om bord på sykehuskipet i Guinea, Liberia og Senegal, samt for å styrke bærekraften i helseinstitusjoner på landnivå. Arbeidet inkluderer fistulaoperasjoner som er del av SRHR, i tillegg til avansert kirurgi for pasienter med funksjonshemming og skader.

Tilskudd knyttet til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR)

Arbeidet med å øke den norske finansieringen til SRHR fortsatte i 2018. Norads samlede finansiering av SRHR-tiltak utgjorde totalt om lag 794 mill. kroner og ble i 2018 støttet under kap. 169 *Global helse og utdanning*, post 70 *Global helse*, kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn*, kap. 168 *Kvinneres rettigheter og likestilling*, post 70 *Kvinneres rettigheter og likestilling*, og kap. 150 *Bistand til Afrika*, post 78 *Regionbevilgning for Afrika*.

Over budsjettposten for global helse ble det i tillegg til SRHR-relaterte tiltak gjennom GF og GFF utbetalt 71 mill. kroner til andre SRHR tiltak. Dette har blant annet omfattet ny avtale med *UNFPA Supplies* som er UNFPAs oppkjøpsfond for prevensjonsmidler og mødre helseprodukter. I tillegg ble det gitt støtte til følgende innsatser:

I perioden 2016 til 2018 har *Robert Carr Civil Society Network Fund* bevilget støtte til 18 nettverk og konsortier med til sammen 59 partnere. Disse har bidratt til å styrke organisasjoner som arbeider med å sikre marginaliserte gruppers rettigheter og tilgang til tjenester. Blant annet bidro organisasjonen *Caram Asia* til at sykehus i Bangladesh, Kambodsja, Pakistan og Sri Lanka testet 10-20 pst. flere migranter for hiv enn året før. I Malawi bidro HIV Justice Global Consortium til at Malawis hiv-lovgiving ikke kriminaliserer utsatte grupper.

Partnership for Maternal, Newborn & Child Health arrangerte i 2018 Partners Forum i New Delhi med statsminister Modi som vertskap for 1 600 deltakere. Det ble mobilisert 19 nasjonale forpliktelser, blant annet norske Lærdal Global Health. FNs generalsekretærs kontor mottok støtte for *Every Woman Every Child – initiativet (EWEC)* i 2017/2018 på 8 mill. kroner. Siden 2010 har EWEC mobilisert politisk lederskap, om lag USD 45 mrd. i finansielle forpliktelser og over 650 forpliktelser til policy og tjenesteleveranser fra mer enn 400 offentlig og private partnere. Norsk støtte til *Gutmacher Institute* ble avsluttet etter lanseringen av Gutmacher-Lancet kommisjonens rapport om SRHR. Anbefalingene fra kommisjonen har fått stor innvirkning på den internasjonale og nasjonale debatten om SRHR og hvordan nøkkelaktører arbeider. *Women Deliver* har tidligere mottatt 1 mill. kroner og har utviklet verktøykasse for seksualitetsundervisning, støttet rekruttering og opplæring av 300 nye ungdommer til Young Leaders program samt bidratt til mobiliseringen for GFFs påfyllingsprosess.

I 2018 ble volumgarantiprogrammet for prevensjonsimplantater (p-staver) for perioden 2013-2018 avsluttet. Volumgarantiene bidro til at omlag 53 millioner implantater har blitt distribuert i lav- og mellominntektsland. I 2018 var oppkjøpet av implantater til offentlig sektor i disse landene doblet sammenlignet med 2012. Volumgarantiene førte til en halvering av prisen på implantater. Det er beregnet at prisreduksjonen på implantatene har medført en kostnadsbesparelse på mer enn USD 500 mill. for bistandsgivere og mottakerland siden 2013. Et annet viktig resultat av innsatsen er at

produsentene av implantatene holder prisene nede i flere år framover selv om garantiperioden er avsluttet.

Kap. 169 Global helse og utdanning, post 73 Utdanning

Tildeling: 963,000 mill. kroner

Målet for budsjettposten er å bidra til å nå bærekraftsmål 4 om utdanning med særskilt vekt på prioriterte delmål knyttet til at alle barn får begynne på og fullføre grunnskole, at alle barn og unge lærer grunnleggende ferdigheter og rustes for livet og at flest mulig får ferdigheter som sikrer overgang til arbeidslivet. Norads tildeling ble innrettet med prioritet til viktige satsingsområder for Norge som jenters utdanning, utdanning i krise og konflikt, kvalitet og læringsutbytte, yrkesfaglig opplæring og oppfølging av kommisjonen for finansiering av utdanningsmuligheter. Store deler av tildelingen var øremerket organisasjoner med langsiktige avtaler. Resterende midler ble brukt i tråd med føringer. Norad gir nedenfor oversikt over noen resultater fra tiltak som mottok midler i 2018 og 2017.

Kap 169, post 73 - fordeling (utbetalte midler)	
Støtte til utdanning gjennom multilaterale kanaler	635 868
Støtte via flergiverfond (Verdensbanken)	10 000
Støtte via andre kanaler	43 899
NORHED	121 424
EnPe Energi og Petroleum	6 000
Innovasjon utdanning	31 909
Yrkesopplæring	112 600

Tilskudd knyttet til utdanning (gjennom multilaterale- el andre kanaler el via flergiverfond

Det globale partnerskap for utdanning (GPE) støtter 65 utviklingsland for å sikre at alle barn får en grunnleggende grunnopplæring med høy kvalitet, med prioritet mot de aller fattigste, de mest sårbare gruppene og barn som lever i sårbare stater og konflikt. Norge er blant GPEs største givere og har inngått en flerårig avtale (2018-2020) på totalt 2,07 mrd. kroner. GPE har tre overordnede målsettinger: 1) forbedret kvalitet i undervisningen og mer læringsutbytte 2) bedre inkludering og mindre forskjeller i skolen og 3) effektive utdanningssystemer.

65 pst. av GPEs land viser framgang i læringsresultater fra 2000 til 2015. I 2017 ville støtten GPE ga til partnerland være tilstrekkelig til å dekke kostnadene for å gi 5,3 millioner barn skolegang i ett år. Det er videre estimert at av disse vil 3,7 millioner barn bo i sårbare stater og 2,5 millioner være jenter. I forhold til nasjonal ressursmobilisering har 79 pst. av land med tilgjengelig data enten brukt 20 pst. av statsbudsjettet på utdanning eller hadde en økning i andelen av statsbudsjettet som gikk til utdanning fra 2015 til 2016. Andelen partnerland med framgang på antall elever per kvalifisert lærer har imidlertid ikke nådd ønsket mål i 2017. På landnivå arbeider GPE med å styrke sektorplanleggingen på utdanning og gjennomføring av planer. Sektorplaner er viktig for å gjøre riktige investeringsvalg og er et første skritt mot effektiv implementering. I 2017 var det kun en tredjedel av sektorplaner som møtte GPEs kvalitetskrav, hvilket er en nedgang fra tidligere.

Per juni 2017 var det 55 aktive landprogram til en verdi av USD 2,4 mrd. 63 pst. av GPEs programstøtte går til lavinntektsland. GPE har økt sin andel som går til Afrika sør for Sahara og 82 pst. av midlene til løpende GPE prosjekter går til dette området. 59 pst. går til 29 sårbare stater. I 2017 distribuerte 14 landprogram til sammen nesten 29,4 millioner lærebøker, og GPE har på dette området oppnådd bedre resultater enn forventet. Totalt 402 000 lærere fikk opplæring i 2017 og milepælen for 2017 er nådd. 4 139 klasserom ble bygget eller rehabilitert i 2017 gjennom midler fra GPE.

Globalt arbeider GPE for å mobilisere mer og bedre finansiering og å bygge et sterkere partnerskap. Giverfinansiering til utdanning hadde første positive utvikling på mange år i 2016. GPE hadde en vellykket påfyllingskonferanse i februar 2018.

Norge har avtale med UNESCO på totalt 45 mill. kroner for perioden 2017-2019 for '*Lærerinittiativet*' (*Teacher Initiative*). Overordnet formål er å bidra til økt kvalitet i utdanningen gjennom å styrke arbeidet med nasjonal lærerpolitikk som igjen vil sikre at landene får flere godt kvalifiserte lærere. Initiativet skal også fremme koordinering og samarbeid mellom de store internasjonale organisasjonene som arbeider på feltet. I 2018 arbeidet UNESCO videre sammen med Unicef, GPE, Verdensbanken, ILO, UNHCR og Education International med analyser av lærerpolitikken i de fire landene Burkina Faso, Ghana, Malawi og Uganda som er valgt ut for landspesifikk innsats.

Norge har støttet OECDs arbeid med læringsundersøkelsen '*Programme for International Student Assessment for Development*' (*PISA for Development*) siden 2013. I 2018 ble resultater fra undersøkelser i sju mellom- eller lavere-mellominntektsland publisert. Fem av landene har også samlet inn data om barn som ikke går på skolen. Informasjonen vil bli analysert og inkludert i PISA dataene som offentliggjøres i 2019. Norad deltar i arbeidet gjennom en rådgivende gruppe sammen med andre givere samt Verdensbanken, UNESCO og Unicef.

Norad inngikk mot slutten av 2018 en treårig avtale på samlet 3,1 mill. kroner med *Inter-Agency Network for Education in Emergencies (INEE)* til gjennomføring av deres nye strategiske plan med fokus på å styrke kapasitetsbygging innen utdanning i kriser. INEE er et globalt nettverk som har som målsetting å fremme utdanning for barn og unge som bor i områder rammet av krise og konflikt. Nettverket har blant annet utarbeidet minimumsstandarder for gjennomføring av utdanningsrespons i krise- og konfliktsituasjoner. Norad sitter i styringsgruppen for INEE.

Norad opprettet i samarbeid med DFID og Verdensbanken flergiverfondet *Inclusive Education Initiative (IEI)*. 10 mill. kroner ble utbetalt i 2018 og 20 mill. kroner er planlagt utbetalt per år i 2019 og 2020. IEI skal bidra til å gjøre utdanningssystemer mer inkluderende gjennom i) kapasitetsbygging på landnivå for å fremme inkluderende utdanning som et kjerneelement i utdanningsplaner; ii) fremme partnerskap og kunnskap om inkluderende utdanning gjennom koordinering, samarbeid og kunnskapsdeling; iii) støtte økt utprøving og oppskalering av intervensjoner som kan ha effekt på systemnivå. Norge sitter i partnerskapsrådet og teknisk rådgivende komité for fondet.

Norge har støttet utviklingen av programmet DHIS2 for å samle inn, analysere og framstille helsestatistikk i over 20 år, og inngikk i 2018 en avtale med *Universitetet i Oslo (UiO)* på 6 mill. kroner for å teste bruk av DHIS2 for utvikling av utdanningsstatistikk i to land.

Tilskudd knyttet til innovasjon er fulgt opp spesielt gjennom EduApp4Syria, støtte til det Globale Bokfondet (navn senere endret til Den globale bokalliansen), det globale digitale bibliotek og Visjon

2030. Til sammen ble det tildelt vel 32,4 mill. kroner til innovasjonstiltak over denne budsjettposten i 2018. De to første innsatsene skal bidra til at barn og unge opparbeider seg grunnleggende leseferdigheter.

Det globale digitale bibliotek ble lansert i april 2018. Biblioteket bidrar til å øke tilgangen til leseressurser på morsmål/brukte språk. Antallet språk har økt fra tolv ved lanseringen, til 23 i desember. Antallet brukersesjoner i november alene lå på om lag 52 000. Oppdaterte versjoner av mobilspillene *EduApp4Syria* ble publisert i mars. En uavhengig effektevaluering av spillene viste en gjennomsnittlig forbedring i leseferdigheter på 50 pst. hos barn som hadde spilt ett av vinnerspillene, mens det ikke var endring for kontrollgruppen. Spillene er per desember 2018 installert på ca. 230 000 mobile enheter. Ett av spillene er oversatt til 40 språk og det planlegges å lansere en rekke ytterligere språkversjoner.

En ny utlysning på *Visjon 2030* ble gjennomført av Innovasjon Norge våren 2018. Utlysingen har resultert i åtte nye innovasjonsprosjekter på utdanning, blant annet innen yrkesopplæring, entreprenørskap, blokkjedeteknologi, virtual reality-teknologi og e-læring.

Selv om det er for tidlig å vurdere resultater av *Visjon 2030*-prosjektene som har fått støtte hittil, viser en rekke prosjekter lovende utvikling. Blant annet har mekanismen ført til viktige partnerskap mellom bedrifter, sivilsamfunnsorganisasjoner og forskningsinstitusjoner. To prosjekter utvikler billige og enkle screeningverktøy og hjelpemiddel for barn med hørsels- og synsnedsettelse i Tanzania og har hatt svært lovende framdrift så langt. Et prosjekt tilbyr lavkostnads internett-tilgang og tilgang til gratis digital helseinformasjon i områder som i dag ikke har nettilgang i Tanzania og DR Kongo. Et annet prosjekt utvikler læringslabber med både digitale og analoge læringsverktøy til bruk i klasserom og uformelle undervisningssettinger. Dette prosjektet er et svært vellykket partnerskap mellom en norsk bedrift og sivilsamfunnsorganisasjon, og implementeres i Somalia.

Tilskudd knyttet til støtte til yrkesopplæring

Opptrappingsplan for yrkesutdanning ble vedtatt i 2018. Som ledd i oppfølgingen av denne ble det i 2018 inngått fire avtaler med det tyske utviklingsdepartementet (BMZ) som skal implementeres av Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), for gjennomføring av yrkesutdanningsprogram i Etiopia, Palestina og Mosambik. Programmene vil bidra til at flere unge får relevant yrkesutdanning av kvalitet.

Det ble utbetalt 24 mill. kroner i 2018 til *E4D/SOGA-programmet* for yrkesopplæring og sysselsetting i Øst-Afrika. Dette er et flerårig samarbeid med BMZ/GIZ, det britiske departementet for internasjonal utvikling (DFID) og Shell om yrkesopplæring og jobbskaping i leverandørkjedene til en planlagt utvikling innen olje og gass i Kenya, Mosambik, Tanzania og Uganda. Så langt har over 37 000 deltatt på kurs og nærmere 8 000 sikret seg fast arbeid etter gjennomført kurs. Av de som har sikret seg jobb siden starten av programmet, er 36 pst. kvinner.

*Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku)*⁴ mottok 35 mill. kroner for oppfølging av to utlysinger under programmet Building Skills for Jobs (BSFJ) I og II, til støtte for partnerskapsprosjekter for yrkesopplæring i Norges samarbeidsland. Av 51 søknader ble

---

⁴ Tidligere Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU)

fem prosjekter innvilget støtte etter utlysning i 2017 (SIU II) for oppstart i 2018. Dermed har i alt ni prosjekter fått støtte under BSFJ.

Norad ble bedt om å sette av 127 mill. kroner over kap. 169 *Global helse og utdanning*, post 73 *Utdanning* til yrkesrettet opplæring. Deler av midlene ble imidlertid tilbakeført UD for inkludering av yrkesopplæring i avtale med den Internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) forvaltet av UD.

Støtte til høyere utdanning

Norge har et strategisk og omfattende samarbeid for kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning. Hovedplattformene er NORHED, EnPe og NORPART. Alle programmene er basert på institusjonelt samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner i utviklingsland og Norge. I 2018 ble det tildelt 169,9 mill. kroner til programmene.

NORHED-programmet (2013-2019) har en ramme på over 860 mill. kroner. Programmet består av 50 prosjekter og inkluderer 62 universiteter i Afrika, Asia og Latin-Amerika i tillegg til 13 universiteter og høyskoler i Norge. Per 2018 er mer enn 240 studieprogram utviklet, primært på Master- og PhD-nivå med over 18 000 studenter innrullert siden 2013. Nesten 10 000 er allerede uteksaminert. Over 2 000 studenter har fått stipend, hvorav 52 pst. kvinner. En no-cost forlengelse ble innvilget ut 2019 for de fleste prosjektene for å fullføre planlagte aktiviteter. En ekstern gjennomgang ferdigstilt i 2018 viser at programmet er langt på vei i å oppnå resultater som er å øke kapasitet og faglig kvalitet innen høyere utdanning og forskning.

På prosjektnivå oppnås det gode resultater i NORHED. Ett prosjekt har bidratt til betydelig digitalisering i høyere utdanning i Uganda, og blir løftet fram som en pådriver i Øst-Afrika for tilgjengeliggjøring av høyere utdanning gjennom e-læring. Prosjektet har styrket digitaliseringsarbeidet og e-læring ved Makerere University, og gir tilgang til kvalitetsutdanning til lærerstudenter i rurale områder.

I Etiopia er en avtale signert mellom et regionalt arbeidstilsyn og Addis Abeba University som sikrer tettere samarbeid mellom akademia, myndighetene og industrien. Avtalen bidrar til å redusere utfordringer knyttet til arbeidsmiljø og sikkerhet i regionen. Evidensbasert kunnskap produsert i prosjektet, som inkluderer partnere i Tanzania, vil også bidra inn i policy dialog for å trygge arbeidsplasser nasjonalt. Prosjektet har utviklet et åpent nettkurs om arbeidshelse i utviklingsland og over 12 000 brukere globalt har deltatt.

EnPe-programmet løper fra 2014 til 2020 og har en ramme på 100 mill. kroner. Programmet består av ti prosjekter. Per 2018 er omlag 300 masterstudenter og 50 PhD-studenter innrullert hvorav 33 pst. av masterstudentene er kvinner. Andel kvinner i PhD-program har økt fra 0 til 23 pst. i løpet av programperioden. Siden oppstart i 2009 (fase 1 og fase 2) er 23 mastergradprogram opprettet.

Midtveisgjennomgangen av EnPe programmet ble ferdigstilt i 2018. Rapporten viser at programmet bidrar betydelig til kapasitetsbygging av universitetene i sør og til utdanning av kompetent arbeidskraft i energi- og petroleumssektoren. Samtidig pekes det på at tilnærmingen til tverrgående hensyn har variert og at det er behov for mer praktisk eksponering, spesielt i privat sektor. Programmet forvaltes av NTNU.

NORPART-programmet forvaltes av Diku. Formålet er å styrke kvaliteten i høyere utdanning i Norge og i utviklingsland gjennom utdannings samarbeid og gjensidig studentmobilitet. I tillegg til 21 pågående prosjekter for perioden 2017-2021 ble 25 nye prosjekter innvilget i 2018 for programperioden 2019-2023 med en budsjetttramme på 122 mill. kroner. NORPART-programmet utvides i takt med at Kvoteordningen utfases.

Kap. 170 FN-organisasjoner mv., post 81 Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk

Tildeling: 285,0 mill. kroner

Budsjettposten skal bidra til bærekraftig, klimatilpasset landbruk, matsikkerhet, forbedret ernæring og redusert sult og fattigdom. Porteføljen består av løpende avtaler hvor Norge har vært giver over flere år, og noen nye avtaler inngått mot slutten av 2018. For sistnevnte vil rapportering av resultater starte fra neste år.

Joint UN Program 'Accelerating Progress towards the Economic Empowerment of Women' (JPRWEE) gjennomføres av FNs mat og landbruksorganisasjon (FAO), Det internasjonale fondet for jordbruksutvikling (IFAD), Verdens matvareprogram (WFP) og UN Women. Hovedmålet er å bedre mat- og ernæringssikkerhet for kvinnelige småbønder gjennom tiltak som kan øke deres matproduksjon og inntekter. Prosjektet gjennomføres i sju land; Etiopia, Rwanda, Niger, Nepal, Guatemala, Liberia og Kirgisistan. Norge støttet programmet med 10 mill. kroner i 2018. Siden 2014 har programmet nådd 51 180 personer, hvorav vel 40 200 kvinner. Over 261 000 familiemedlemmer er nådd direkte og 206 200 indirekte. Opplæring og tilgang til produktive innsatsfaktorer har gjennomsnittlig ført til 70 pst. økning i landbruksproduksjonen og opp til 88 pst. nedgang i hushold med dårlig ernæring. Programmet kan vise til økt markedstilgang, og dermed økte inntekter for målgruppen. 15 000 kvinner har fått tilgang til kreditt. På policynivå har JPRWEE støttet utviklingen av kjønns sensitiv politikk innen landbrukssektoren. Det arbeides med å konsolidere, replikere og oppskalere programmet.

Konsortiet for internasjonal landbruksforskning (CGIAR), som består av 15 landbruksforskningssentre, mottok 99,7 mill. kroner i kjernebidrag i 2018. Norge har en treårig avtale med CGIAR som løper ut 2019. CGIAR har tre overordnede strategiske mål: 1) å redusere fattigdom, 2) å forbedre mat- og ernæringssikkerhet og helse, og 3) bærekraftig naturressursforvaltning og økosystemtjenester. Totalt er budsjettet til CGIAR USD 900 mill. per år. Noen utvalgte resultater fra sist rapporterte periode;

- 290 nye sorter matplanter, hvorav tolv har ernæringsfremmende tilsetninger (vitamin A, sink, jern) har blitt utviklet og testet i 60 land. CGIARs arbeid med tilsetning av ernæring i matplanter har blitt anerkjent og fire CGIAR-forskere ble tildelt verdens matpris.
- Den indiske regjeringen har forpliktet seg til å investere inntil USD 21,5 mrd. for å etablere 2,75 millioner solenergibaserte vanningspumper til bønder og kooperativer (International Water Management Institute).
- One-stop-grenseposter blir etablert i Afrika sør for Sahara, for å lette regional handel (The International Food Policy Research Institute).
- Nasjonal lov i Peru om jordbrukskonsesjoner som skal sikre land- og skogrettigheter. Hittil er rettigheter til 120 000 husholdninger i Amazonas sikret (World Forestry Institute, Center for International Forestry Research).

Den globale stiftelsen for avlingsmangfold (Crop Trust, GCDT) samarbeider med Millennium Seed Bank i Storbritannia om å samle, bevare og avle matplantenes ville slektninger gjennom Crop Wild Relatives (CWR) prosjektet. Målet er å tilpasse avlinger til klimaendringer. Per desember 2018 er rundt 4 000 frøprøver samlet inn og konserverte. Genetisk materiale fra disse ville slektningene brukes nå i avlingsarbeidet for å få fram nye klimarobuste sorter. I 2018 bidro Norge med 40 mill. kroner.

Norge støtter også Crop Trusts kommunikasjonskampanje Food Forever. Kommunikasjonskampanjen fokuserer på å opprettholde det genetiske mangfoldet av frø, kulturplanter og husdyr samt beslektete ville arter.

International Institute for Tropical Agriculture (IITA) femårige program rettet mot økt produktivitet og økt inntekt blant småbønder i vest-afrikanske kakaoplantasjer er godt i gang. Prosjektet er et samarbeid mellom 18 partnere fra privat sektor, offentlig sektor og forskningsmiljøer og samtlige nasjonale myndigheter (Elfenbenskysten, Ghana, Nigeria, og Kamerun). Alle landene har hatt sin formelle start av prosjektet for å forankre nasjonalt eierskap. Målet med den norskstøttede delen er å øke produksjon og inntekt med 30 pst. til 90 000 produsenter i Ghana og Elfenbenkysten gjennom å bidra til økt levetid for kakaoplantene. Forskningsmiljøer og partnere har blitt enige om innholdet i programmet, organiseringen av forskningprotokoller og hvor disse skal implementeres. Samtlige ansatte er på plass. Så langt er elleve forsøksområder etablert, tre flere enn forventet, og arbeidet med satellittprøver i hvert enkelt land har begynt. I tillegg finansierer to av de private aktørene (Mars og Barry Callebout) at Indonesia Vietnam, Colombia og Ecuador blir med i prosjektet. Baseline i prosjektet er under utvikling og innebærer omfattende studier i skog og land.

FAO's Kommisjon for genetiske ressurser og Traktaten for Plantegenetiske ressurser, som mottar støtte fra Norad, har et særlig fokus på biodiversitet, spesielt genetisk diversitet, i dyr, planter, skog og mikroorganismer. En god forvaltning av mangfoldet øker mulighetene til å håndtere miljø- og klimaendringene. Blant aktivitetene er styrking av forvaltningskapasitet i utviklingsland og gjennomføring av flere internasjonale studier som rapporten 'The State of the World's Biodiversity for Food and Agriculture'. Internasjonale informasjonssystemer som WIEWS og GENESIS (informasjonssystemer for planter) er også oppgradert og styrket.

Det ble inngått avtale med FAO på 10 mill. kroner i et flergiverfond for å bekjempe spredning av Fall Army Worm (FAW), et skadeinsekt som har kommet til Afrika fra Sør-Amerika og på kort tid spredd seg til alle land sør for Sahara. Tolv land vil i 2019 bli tilbudt støtte i arbeidet med å øke kunnskapen om skadedyret og NIBIO bidrar med forskningskompetanse og digitale varslingsystemer utviklet for norske bønder.

To nye avtaler med hhv. *Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE)* og *FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO)* skal bidra i kampen mot antibiotikaresistens. Programmene fokuserer på husdyrhold og akvakultur. Både OIE og FAO arbeider for at partnerland skal bli bedre i stand til å kontrollere bruk av antibiotika i husdyrproduksjon og akvakultur, som er viktig for å hindre utvikling av antibiotikaresistente mikroorganismer (AMR).

Norad inngikk i desember en avtale med Verdens matvareprogram om støtte til *The Farm To Market Alliance*. Dette er en allianse mellom Verdens matvareprogram, sivilsamfunnsorganisasjoner og privat sektor. Målet er å støtte etableringen av matmarkeder i utviklingsland på grunnlag av økt produksjon hos småbønder. Programmets første fase er innrettet mot Tanzania, Rwanda, Zambia og Kenya.

Unicef mottok 29 mill. kroner for en studie av skolebarn og ungdommers mattilbud og ernæring globalt og med case-studier i Colombia, Ghana, Indonesia, Nepal, Palestina, and Tanzania. Målet er å

få bedre innsikt i barns og ungdoms matvaner og hva som styrer deres valg av mat. Kunnskapen fra denne studien skal brukes til å utforme globale, regionale og nasjonale retningslinjer for politikk som skal bedre barns og ungdoms muligheter for bedre ernæring.

Gjennom støtte til *EAT-konferansen* i Stockholm bidro Norad til at 33 personer fra utviklingsland fikk mulighet til å delta på konferansen, og i diskusjonen rundt temaet 'ernæring og bærekraftig matproduksjon'.

Med bidrag fra Norge fikk 130 representanter fra lav- og mellominntektsland anledning til å delta på FAO/WHO/AUs første konferanse om nåværende og framtidige utfordringer innen matsikkerhet i lys av bærekraftsmålene. Konferansen fant sted i Addis Abeba og samlet 600 representanter fra ulike land.

Den multilaterale bevegelsen *Scaling Up Nutrition (SUN)* mottok 15 mill. kroner. SUN samler myndigheter, næringsliv, FN og sivilsamfunn i 60 land med mål om å bekjempe alle former for sult og feilernæring ved å bedre styresett for ernæring på nasjonalt nivå. Norge støtter bevegelsens sekretariat og kapasitetsbygging gjennom SUNs sivilsamfunnsfond.

Power of Nutrition (PON) mottok 10 mill. kroner. PON er et fond med formål å redusere antall barn som er rammet av veksthemming ved å øke bidragene fra utradisjonelle givere til investeringer på landnivå. Til nå har PON investeringer i seks afrikanske land, Tanzania, Liberia, Etiopia, Madagaskar, Rwanda og Elfenbenskysten, som implementeres gjennom Verdensbanken, Unicef og andre internasjonale organisasjoner som arbeider med ernæring. En gjennomgang av PONs systemer for resultatrapportering er bestilt.

Som del av *Fisk for utviklingsprogrammet* mottok FAO støtte til to tiltak over denne budsjettposten; Støtte til klimatilpasning i fiskeri- og akvakultursektoren, for fattigdomsbekjempelse og matsikkerhet. Støtten skal benyttes til å bistå utviklingsland, særlig små øystater som er svært avhengig av denne sektoren, til å utvikle planer for klimatilpasning (National Adaptation Plans og National Determined Contributions). Et allerede utviklet verktøy skal testes for å lage nasjonale klimatilpasningsplaner.

Støtte for biosikkerhet for bærekraftig akvakultur, til en revisjon av det juridiske regelverket og biosikkerheten i oppdrettssektoren i Indonesia og Vietnam. Indonesia er verdens tredje største oppdrettsprodusent, Vietnam er også en betydelig produsent. Likevel er biosikkerhetspraksisen svært manglende i landene. En del av prosjektet vil arbeide for å utvikle en metode for å estimere kostnaden for å ha skikkelig biosikkerhet på plass i oppdrettsnæringen. Målet er at dette skal hjelpe myndighetene til å se verdien av nasjonale planer for å hindre spredning av sykdommer i akvakulturnæringen.

Kap. 171 post 72 Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinst.
Tildeling: 8 mill. kroner.

Norad utbetalte 8 mill. kroner til Verdensbankens 'Global Tax Program' som del av Skatt for utvikling.

Tildelte tilskuddsmidler (Klima- og miljødepartementet)

Status på måloppnåelse for operasjonaliserte mål og milepælene i Strategisk rammeverk for klima- og skoginitiativet i 2018

Norad arbeider løpende med forbedring av rapportering på resultater. For 2018 rapporteres det på milepælene i det strategiske rammeverket for Klima- og skoginitiativet knyttet til hver tilskuddsmottaker. Vi erfarer at det er behov for mer systematisk innhenting av informasjon om indikatorene fra tilskuddsmottakere. Det vil kunne bidra til ytterligere aggregert rapportering av resultater. Norad ser fram til å fortsette dette arbeidet i dialog med KLD.

2.1.1 REDD+ bidrar til å øke ambisjonen i det globale klimaregimet

Climate and Development Knowledge Network (CDKN) og Koalisjonen for Regnskogsland (CfRN) startet gjennomføring av prosjektet 'Reporting for Results Based REDD+ Actions' i 2017. Prosjektet innebærer kapasitetsbygging i 21 tropiske skogland over en treårsperiode. Målsettingen er å bistå med oppbygging av teknisk kompetanse og institusjonell kapasitet for å kunne rapportere klimagassregnskap, spesielt for skog- og landbrukssektoren, til FNs klimakonvensjon (UNFCCC). Klimagassregnskap vil brukes i utarbeidelse av nasjonale planer og strategier for å redusere klimagassutslipp.

I 2018 har prosjektet bidratt til at fire skogland har levert klimagassregnskap til UNFCCC. I følge midtveisgjennomgangen av prosjektet, gjennomført i desember 2018, er 20 av 21 skogland i ferd med å samle skogrelatert data som skal rapporteres til UNFCCC innen 2021. Spesielt åtte av skoglandene har prestert godt både med hensyn til teknisk kompetanse og institusjonell kapasitet. På denne måten bidrar prosjektet til å heve kvaliteten på klimagassregnskap, noe som igjen kan bidra til å øke ambisjonene for utslippsreduksjoner i disse landene.

Regnskogfondet arbeidet med å forbedre sikringsmekanismer og ambisjonsnivå til International Civil Aviation Organization (ICAO), som er FNs spesialiserte byrå for internasjonal luftfart. En utfordring er at prosesser i svært stor grad er unntatt offentligheten. Dette gjør personlige kontakter med forhandlere viktig, noe som gjør påvirkning av ICAO tidkrevende, dyrt og vanskelig, og resultatene usikre.

Regnskogfondet fikk også særskilt støtte for å trappe opp arbeidet med å integrere skogforvaltning i nasjonale klimamål i 2018. Deres gjennomgang av skogsektorens rolle i klimaplanene til viktige regnskogland ga god oppmerksomhet med medieoppslag i åtte land. Myanmars skogminister har offentlig brukt rapporten som argument for at Myanmar bør forbedre landets klimaplan og styrke rettighetene til landets urfolk.

2.1.2 Økt, langsiktig og forutsigbar global finansiering av REDD+

Global Green Growth Institute (GGGI) bidrar til at privat sektor, både entreprenører og investorer, forplikter seg til å gjennomføre lavkarbonprosjekter utviklet av GGGI på vegne av samarbeidsland. I arbeidet for å sikre klimafinansiering for utviklingsland signerte GGGI en samarbeidsavtale med Det

grønne klimafondet i 2017. Siden da har GGGI støttet 14 land til å få godkjent USD 4,5 mill. i støtte for økt kapasitet til å finansierer klimatiltak. Videre har GGGI i 2018 bistått samarbeidsland med å utvikle fem fulle prosjektsøknader (total sum USD 200 mill.), hvorav to allerede har fått godkjent finansiering av Det grønne klimafondet. For fire av disse er det nasjonale myndigheter som søker direkte.

Environmental Defense Fund og partnere har bistått delstaten Mato Grosso med å utvikle en søknad om REDD+ finansiering under REDD+ Early Movers. Mato Grosso vil motta USD 54 mill. under avtalen som er inngått.

Forest Investment Program (FIP) Verdensbanken, har som mål å redusere klimagassutslipp med 15 MtCO₂. Første innrapportering av oppnådde resultater vil komme midtveis i gjennomføringsfasen. FIP har hatt en lang oppstartsfase. Ti år etter at fondet ble etablert i 2008 er 35 investeringsplaner godkjent, men bare ett prosjekt er ferdigstilt. 36 pst. av prosjektene er fortsatt ikke godkjente, 36 pst. av prosjektene er fortsatt mellom null og to år inn i implementeringen, og kun 42 pst. av midlene har blitt utbetalt. Evalueringsrapporter peker på at FIP ikke vil kunne føre til transformative endringer før tidligst om ti år, gitt kompleksiteten i sektoren, samt utfordringer med styresett og svake institusjoner.

2.1.3 Effektive sikringsmekanismer innarbeidet i finansieringsinstitusjoner for REDD+

Flergiverfondet *Central African Forest Initiative (CAFI)* har en systematisk tilnærming til sikringsmekanismer. Norad som forvalter fondet, har bidratt til utformingen av disse. For det første skal nasjonale investeringsplaner, som danner bakgrunnen for inngåelse av intensjonserklæring mellom CAFI og landet, vise at de respekterer Cancun-sikringsmekanismene. Videre er det krav om at organisasjoner som mottar finansiering må gjennomføre en vurdering av sosial og miljømessig nytte og risiko, og rapportere årlig på hvordan Cancun-sikringsmekanismene har blitt ivaretatt under gjennomføring av de planlagte aktivitetene. CAFIs oppdragsbeskrivelse gir føringer for hvordan organisasjonene skal rapportere.

Fondet har foreløpig ikke rapportert på hvordan dette overholdes i de respektive land og program. Norad har satt fokus på dette for at rapporteringen for 2018 skal gi mer informasjon om hvordan sikringsmekanismer ivaretas og respekteres i porteføljen.

Innsats via sivil samfunn

Flere av Norads partnere har bidratt til at en urfolkspolicy nå er på plass i Det grønne klimafondet. Rights and Resources Institute (RRI) og deres koalisjonsmedlemmer, spesielt Tebtebba og FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter, lykkes i sitt påvirkningsarbeid. Påvirkningsarbeidet tok utgangspunkt i RRIs analyse av urfolks rettigheter i et utvalg prosjekter fra klimafondets portefølje. International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA) og Regnskogfondet med partnere har også spilt inn på denne urfolkspolicyen.

IWGIA arbeider for at de vedtatte sikringsmekanismene for REDD+ skal implementeres i Myanmar og Peru. De arbeider særlig med urfolks deltakelse. En uavhengig gjennomgang fra 2018 fant at urfolk, og spesielt urfolkskvinner har evnet å påvirke REDD-prosessene i begge land ved hjelp av prosjektet.

2.2 Samarbeidsland har oppnådd reduserte utslipp fra skog – Samarbeidsland ivaretar naturskog

2.2.1 Policy for bærekraftig skog- og arealbruk i skogland

Forest Investment Program (FIP) rapporterer på 'Area covered (ha.) under sustainable land management practices or other FIP interventions'. FIP kan i 2017 rapportere at 5,9 mill. ha. land er inkludert under FIP sine investeringer.

Siden 2008 har Norge støttet *UN-REDD programmet*, som implementeres av FN-organisasjonene UNDP, FAO og UNEP. Programmet er todelt. Den første komponenten tilbyr faglig bistand til UN-REDD medlemsland som skal levere REDD+ resultater. Den andre komponenten er en global tematisk kunnskapskomponent. Parallelt fortsetter UN-REDDs arbeid med Nasjonale Program (NP). Colombia avsluttet sitt NP i 2018, noe som bidro til at REDD+ readiness prosessen ble fullført. I 2018 har programmet også støttet overgang til REDD+ implementeringsfase og implementering av REDD+ Action Plan, bidratt til fullføring av Warszawa-rammeverket, og til REDD+ National Investment Framework for enkelte land.

Central African Forest Initiative (CAFI) bidrar med finansiering til å utarbeide nasjonale REDD+/lavutslippsstrategier og nasjonale investeringsplaner. På bakgrunn av disse vil landene utarbeide nasjonale investeringsrammeverk der de skal identifisere årsakene til avskoging og skogferringelse, og foreta nødvendige endringer i lover, forskrifter og policyformuleringer. Samtlige seks CAFI-land har signert CAFI-erklæringen, og forpliktet seg til å gjennomføre REDD+ aktiviteter.

Når CAFIs skogland og giverlandene inngår en intensjonserklæring, stadfester landene et samarbeid på tvers av sektorer og aktører. Dette gjenspeiles i nasjonal styringsstruktur og i investeringsrammeverket. DR Kongo og Gabon har allerede etablert et slikt samarbeid. I 2018 etablerte myndighetene i Republikken Kongo en interdepartemental arbeidsgruppe under statsministerens kontor som vil ha ansvaret for oppfølgingen av samarbeidet med CAFI.

DR Kongos nasjonale fond (FONAREDD) er operativt og under stadig utvikling og forbedring. Porteføljens på nærmere USD 80 mill. går til REDD+ investeringer. Det er også besluttet at inntekt fra salg av utslippsreduksjoner i regi av Karbonfondet skal kanaliseres gjennom FONAREDD. Det gjenstår å utvikle detaljerte prosedyrer for gjennomføring.

I DR Kongo støtter CAFI gjennom FONAREDD et program som skal bidra til styrke departementet for arealplanlegging og gjennomføre en reform som vil bidra til mer helhetlig arealforvaltning som samtidig vil ivareta skogen. Programmet, som gjennomføres av UNDP ble igangsatt for fullt i 2018.

CAFI-porteføljens to største integrerte provinsprogram, i henholdsvis Mai Ndombe og tidligere Orientale, startet opp i 2018. I løpet av siste halvår har rammene for en effektiv lansering av programmene blitt lagt gjennom konsultasjoner, rekruttering av personell, innkjøp av utstyr, inngåelse av samarbeidsavtaler med lokale aktører mv. Det er forventet at programmene vil levere mer konkrete resultater i løpet av 2019.

CAFI forplikter seg i intensjonsavtalen til å finansiere implementeringen av Gabons investeringsplan med USD 18 mill. til dekning av to program for henholdsvis arealplanlegging og skogovervåking. Disse ble godkjent i CAFI-styret i mars og skal implementeres av franske AFD. Det har tatt svært lang tid for

Gabon og AFD å komme til enighet om rammene for samarbeidet og programmene er fremdeles ikke operative, men rekruttering av personell er nå i prosess.

Wealth Accounting and Valuation of Ecosystem Services (WAVES) har støttet land i utviklingen av naturregnskap og inkludering av data i politikkkutforming i Zambia og Indonesia.

Guyana: Den resultatbaserte utbetalingen til Guyana har vært frosset fra norsk side, i påvente av en transformativ plan for fornybar energi. Guyana arbeider også med utvikling av en grønn og inkluderende økonomi. Et utkast til Green State Development Strategy er nesten ferdigstilt og forventes vedtatt av parlamentet i 2019. Strategien vil ha status som overordnet utviklingsplan i Guyana. UNEP har fått støtte til utvikling av strategien via GRIF-fondet. Det har også blitt gitt støtte til utvikling av strategien via PAGE.

Mangrover: Norad støttet i 2018 et pilotprosjekt drevet av IUCNs regionale kontor i Thailand med formål å bedre policy-utforming for å ta vare på mangrover i REDD-prosessen i Myanmar, Indonesia og Vietnam. Norad var imidlertid ikke tilfreds med kvaliteten på det endelige prosjektforslaget, og besluttet å ikke videreføre støtten til IUCN.

Norad inngikk i juni 2018 en avtale med UNDP om støtte til tropiske delstater og provinser som er medlemmer i *Governors' Climate and Forests Task Force* og deres arbeid med å møte forpliktelsene i Rio Branco-erklæringen. Forutsatt adekvat, tilstrekkelig og langsiktig resultatbasert finansiering er målet å redusere avskogingen med 80 pst. innen utgangen av 2020. Prosjektet gir støtte til å utvikle eller oppdatere strategier og investeringsplaner for REDD+ og lavutslippsutvikling, og til å framskynde transformativ finansieringsmuligheter. Støtten vil bidra til beslutninger om REDD+ på subnasjonalt nivå. UNDP samarbeider tett med Sekretariatet for The Governors' Climate and Forests Task Force (se 2.2.4).

Innsats via sivil samfunn

Myndighetene i regionen San Martin i Peru oppdaterte sin regionale miljøpolicy og regionale utviklingsplan i 2017 med faglig støtte fra Conservation International. Det har ledet til at begge disse dokumentene inneholder strategier for å redusere avskoging og en tilnærming som adresserer produksjon, beskyttelse og inkludering.

I Vietnam har Forest Trends' studier av regionale handelsmønstre og flyt av tømmer fra Laos til Kina og Vietnam hatt en direkte påvirkning på utformingen av Vietnams importregelverk og på vietnamesiske tømmerimportører. Dette bidrar til å unngå import av høyrisikoprodukter i tråd med FLEGT Voluntary Partnership Agreement.

2.2.2 Systemer for måling, rapportering og verifisering av utslipp fra skog er etablert

UN-REDD Programmet, med FAOs spesialkompetanse i MRV, har bidratt til utviklingen av samfunnsbaserte MRV systemer og/eller aktiviteter i mer enn 40 land.

Guyana har en av verdens laveste avskogingsrater. Guyana har også et av de mest sofistikerte MRV systemene i tropene, etablert med norsk støtte. Norad har støttet Conservation International og Guyana Forestry Commission med deres MRV-prosjekt siden 2010. Guyana Forestry Commissions MRV-rapport for 2017 viser en avskoging på 0,048 pst. Det er den laveste siden partnerskapet ble inngått. Tallene vil bli tredjepartsverifisert i 2019.

Innsats via sivil samfunn

Earthworm Foundation (EF, tidligere The Forest Trust) har arbeidet for å gjøre lokale sivilsamfunnsaktører i stand til å monitorere gjennomføringen av palmeoljeselskapers forpliktelser. Det gjør de ved å finansiere sivilsamfunnsaktiviteter med midler fra privat sektor, uten at selskapene vet hvilke sivilsamfunnsaktører deres penger kanaliseres til. EF ser seg selv som en beskyttende buffer mellom privat sektor og sivilsamfunnsorganisasjoner. En uavhengig gjennomgang i 2017 fant imidlertid at denne tilnærmingen var noe utilstrekkelig, da næringslivsaktører lett kan identifisere hvilke organisasjoner som monitorerer dem og at EF ikke var i stand til å gi beskyttelse til sivilsamfunnsaktørene. EF videreutvikler derfor samarbeidet med sivil samfunn.

I Indonesia har WWF utviklet en web-basert plattform for monitorering, rapportering og verifisering av skogdata i Øst-Kalimantan. Ifølge en midtveisgjennomgang av prosjektet er det imidlertid for tidlig å kunne si noe om brukerverdien til plattformen. WWF har blitt anbefalt å gjennomføre en læringsøvelse med forskjellige aktører for å sikre at plattformen blir et nyttig verktøy i provinsen. Dette illustrerer verdien av eksterne gjennomganger som kan komme med anbefalinger som kan styrke effekten av resultatene.

2.2.3 Effektiv gjennomføring av ny policy for bærekraftig skog- og arealbruk

I *Forest Investment Program (FIP)* sitt ene prosjekt i DR Kongo har totalt 12 408 ha. blitt beplantet med trær i løpet av 2017. Dette er 62 pst. av prosjektets målsetting. De har brukt acacia og ulike frukttrær, trær med larver, spiselige planter og lokale sorter. Mer enn 7 000 bønder har dratt nytte av prosjektet i 2017.

Ved utgangen av 2017 har 4 150 hushold mottatt energieffektiv kokeovn fra Biso Na Bino gjennom prosjektet.

I DR Kongo har det blitt innført betaling for miljøtenester gjennom lokale utviklingskomiteer, representert med 30 pst. kvinner, gjennom forbedret forvaltning av naturressursene på territoriumsnivå.

Nesten 300 arealplaner har blitt utviklet av lokale utviklingskomiteer i DR Kongo. Dette er første trinn i prosessen med å sikre landrettigheter for lokalsamfunn. Det har også blitt arbeidet med å løse konflikter og fastsette eiendomsgrenser. Det neste trinnet er å registrere og formalisere dokumentene.

Global Green Growth Institute (GGGI) gir gjennom sitt arbeid med grønn vekst et viktig bidrag til å endre lover og policyformuleringer i utviklingsland i retning av bærekraftig skog- og arealbruk. I Colombia, Etiopia og Costa Rica bistår GGGI med å etablere og videreutvikle finansieringsmekanismer til tiltak spesifikt innen bærekraftig skog- og arealbruk. I følge framdriftsrapporten for 2018 har 22 policies innen grønn vekst blitt vedtatt fordelt på ni land. Langt flere policyer er under utvikling, men ikke ennå vedtatt.

Guyana og EU undertegnet i november 2018 FLEGT-avtalen (Forest Law Enforcement Governance and Trade). Dette kommer etter flere års arbeid med å styrke styresettet i skogsektoren i Guyana slik at tømmer som eksporteres til EU eller andre markeder ikke er ulovlig hugget. Norad har støttet et prosjekt for utvikling av FLEGT via britiske DFID. Norge vurderer nå å støtte implementeringen av FLEGT-avtalen sammen med DFID.

Guyana ble EITI-kandidat i 2017. I 2018 ble EITI sin multi-stakeholder komité utformet i Guyana. Dette er en av styresettindikatorerne på Joint Concept Note, og fører til arbeid på tvers av sektorer.

Tiltak via sivil samfunn

Flere aktører har bidratt til å motvirke potensielle tilbakeslag for skogbevaringen i Brasil. Ett av forslagene som skulle behandles i kongressen i 2018 ville føre til at en million ha. med vernede områder kunne miste sin status. Flere aktører påvirket kongressen slik at forslaget ble nedstemt. Amazons forskning ble brukt i grunnlaget for påvirkningsarbeidet.

Som del av Environmental Investigation Agency's (EIA) oppfølging av The Lacey Act, har USA opprettholdt sterk håndhevelse av lov mot import av ulovlig tømmer fra Peru til det amerikanske markedet.

Myndighetene i Liberia har startet en konsultasjonsprosess, som inkluderer deltakelse av sivil samfunn, på ny policy og lovverk for bedre å regulere den industrielle landbrukssektoren. Arbeidet bygger på anbefalingene fra Global Witness' palmeoljerapport samt anbefalinger fra liberianske Governance Commission og Yale i 2017.

Earth Innovation Institute (EII) har lyktes i å få tidlige signaler fra regionale myndigheter i Mato Grosso, Pará og Acre i Brasil, Colombia (nasjonalt), San Martin og Ucayali i Peru og Sentral Kalimantan og Vest Papua i Indonesia om konsensus rundt offentlige lavkarbon-utviklingsplaner som gjelder hele jurisdiksjonen. Kunnskap blant nøkkelaktører har økt. Det er likevel usikkerhet om langtidsmålene vil nås, på grunn av krefter utenfor EIs kontroll. Suksess i jurisdiksjonstilnærmingen vil avhenge av at verdien av bærekraftig produserte varer demonstreres i markedet. En ekstern midtveisgjennomgang av i 2018 anbefalte derfor at EIs partnerskap utvides med dette for øye.

European Federation for Transport and Environment (T&E) har som mål å påvirke biobrenselmandater i EU, USA og International Civil Aviation Organization (ICAO). T&E har oppnådd viktige milepæler de første årene av prosjektet. EUs biobrenselreform er delvis ferdigstilt og viser dreining mot mer biobrensel produsert i EU framfor biobrensel som bidrar til tropisk avskoging. I USA og ICAO har noen bærekraftskriterier blitt inkorporert i biobrenselmandater. Likevel er prosjektets ambisiøse mål om å oppnå betydelige biobrenselreformer i EU, USA, ICAO og Indonesia foreløpig ikke nådd. Resultatene til prosjektet reduseres av industri-lobby og politisk treghet.

2.2.4 Bedre styresett i skog- og arealforvaltning

Forest Carbon Partnership Facility (FCPF)

Framdriften i Readinessfondet av FCPF er god. Sju land har siden juli 2017 nådd målet om full kvalifisering til Karbonfondet i perioden, slik at 16 av de 47 medlemslandene per juli 2018 hadde fått godkjent sitt readinessarbeid.

Å sette referansenivå for avskoging (FRLs) og/eller referansenivå for utslipp fra skogsektoren (FRELs) er de første skrittene landene må ta for å dra nytte av REDD+. Som en nøkkelkomponent innen skogovervåkingssystem angir FRL og FREL en basis som utslippsreduksjoner blir målt opp mot, og som er utgangspunkt for resultatbaserte utbetalinger. Ytterligere sju FCPF land har levert sine referansenivå til UNFCCC i perioden, noe som gir et totalt antall på 26 land siden 2015.

FCPF has akseptert å bidra som et eksempelprogram i den uformelle testingen av program under ICAO's 'Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSA)'.

Urfolksmekanismen Dedicated Grant Mechanism (DGM) er et eget initiativ under *Forest Investment Program (FIP)* FIP som skal sørge for effektiv deltakelse av urfolk og lokalsamfunns (IPLC) innsats for å redusere avskoging og for å fremme bærekraftig skogbruk i REDD-prosessen. DGM anses som vellykket og får mye skryt. Åtte landprosjekter har blitt godkjent, ett globalt prosjekt, samt 208 sub-prosjekt.

I sitt 10-årsjubileum har *UN-REDD programmet* kunnet rapportere om bidrag i blant annet utforming av sosiale og miljømessige sikringssystemer (SIS), utvikling/forbedring av NFMS, FREL/FRL, nasjonale REDD+ strategier og planlegging av arealbruk. Se egen boks i kapittel 7 i hoveddelen av årsrapporten om resultatene fra UN-REDD.

Under *UN-REDD programmet i Vietnam* er det vedtatt ny skoglov og en rekke policydokumenter som innebærer blant annet styrkede rettigheter og deltakelse fra etniske minoritetsgrupper i skogforvaltning og skogovervåking. Graden av aksept og involvering av lokalsamfunn og minoritetsgrupper i skog- og arealforvaltning ble også drastisk forbedret.

Peru har gjennom flere år publisert årlige tall for avskoging av peruansk Amazonas. For 2017 ble 1,560 km² avskoget. Peru har offentliggjort tallene på sin offentlige portal GeoBosque. Portalen er støttet av flere Norad-finansierte prosjekter gjennom flere år.

Peruanske myndigheter fikk i 2016 tilsagn om 50 mill. kroner gjennom en avtale med UNDP for å iverksette tiltak som vil bremse avskoging. Avtalen vil bidra til å nå målene etablert i den politiske felleserklæringen mellom Norge, Tyskland og Peru på skog og klima. Prosjektet har i løpet av 2018 bidratt til å gi i underkant av 70 urfolkssamfunn i fylkene San Martín, Ucayali og Loreto landrettigheter til regnskogen i områdene de bor i. Dette arealet dekker over 300 000 ha. (3000 km²). Med bistand fra prosjektet gjennomførte og vedtok myndighetene i fylket San Martín høsten 2018 Perus første landskapsplan/arealplan på regionalt nivå. Arealplanen vil hjelpe San Martín mot en bærekraftig framtid hvor regnskogen bevares og matjorda sikres. Dette er viktig fordi det er størst avskoging i områder uten et forvaltningsregime, da disse som kan oppfattes som fritt tilgjengelig.

Stiftelsen for skog- og landrettigheter, Tenure Facility, finansierer et prosjekt implementert av den peruanske rettshjelpsorganisasjonen SPDA og de regionale urfolksorganisasjonene FENAMAD og ORPIO. Per utgangen av 2018 har de sikret landtitulering av urfolksterritorier pålydende 565 682 ha. i delstatene Madre de Dios og Loreto. I tillegg har urfolks rettigheter til ytterligere 4 390 572 ha. blitt styrket uten at tituleringsprosessene er helt i mål. Sistnevnte inkluderer 2 400 000 ha. der urfolk lever i frivillig isolasjon eller nylig har kommet i kontakt med omverdenen.

Guyana: Norge har via GRIF finansiert et prosjekt for å øke landrettigheter til urbefolkningen i Guyana (Amerindian Land Titling). Prosjektet har vært vanskeligere å implementere enn forventet, både grunnet sen oppstart, utfordrende prosjektstyring og at det har vært vanskelig politisk å få gjennom landtitulering i Kabinettet. Ny koordinator for prosjektet fra 2018 har sørget for noe framgang. En avgrensning (demarcation) til ett urfolksområde i Guyana i region 1 ble ferdigstilt i 2018. Det ble også rapportert inn sju tvistesaker. En ble løst, to videresendt, og fire er pågående. Dette har vært et risikoprosjekt med mindre framgang enn forventet. Samtidig har det ført til at

urfolks rettigheter har blitt diskutert på politisk plan og har ført til en viss framgang på noen områder.

Norad har siden 2012 støttet *Sekretariatet for Governors' Climate and Forests Task Force* via Universitetet i Colorado. Nettverket består p.t. av 38 delstater og provinser i ti land. Sekretariatet skal bidra til måloppnåelse, og søker å fremme juridiske program utformet for å fremme lavutslippsutvikling og reduserte utslipp fra avskoging og arealbruk (REDD+).

Veiledende prinsipper for samarbeid og partnerskap mellom sub-nasjonale myndigheter, urfolk og lokalbefolkninger ble godkjent på guvernørens årlige møtet i San Fransisco i 2018, og et tidkrevende arbeid ble sluttført. 18 urfolksorganisasjoner og 17 sivilsamfunnsorganisasjoner sluttet seg til prinsippene.

Godkjenningen ses som et historisk gjennombrudd for partnerskap og samarbeid mellom urfolk/lokalbefolkninger og delstater og provinser. Retningslinjene understreker lokale og regionale myndigheters økende forpliktelse til å beskytte skogen fra et nedenfra-og-opp-perspektiv og å anvende en tilnærming som starter i lokalsamfunn. Retningslinjene forplikter guvernørene til å respektere skogsbefolkningenes rettigheter til sitt land og ressurser og overholde grunnleggende rettigheter som 'Fritt, forutgående og informert samtykke' slik det blant annet kommer til uttrykk i FN-erklæringen om urfolks rettigheter.

Colombia: Gjennom OPIACs prosjekt har 86 urfolkssamfunn i colombiansk Amazonas fått styrket kapasitet til å forvalte sine territorier på en bærekraftig måte. Totalt 2 200 medlemmer av urfolkssamfunn har blitt nådd, med særlig fokus på kvinner og ungdom.

I juni 2019 vedtok Colombia president-dekret nummer 632 som etablerer 'urfolkskommuner' i Amazonas. Disse vil få samme formelle status som andre kommuner. Colombia blir i så fall det første land i verden der urfolk får slik selvbestemmelse og status. Vedtaket skjedde etter påvirkning og tilrettelegging støttet av Regnskogfondets partnere Gaia og OPIAC.

Indonesia: 350 000 ha. skog på Sumatra er blitt registrert som 'social forestry' med hjelp av Regnskogfondets partner Warsi. Det er dokumentert hvordan dette bidrar til reduserte klimautslipp samtidig som lokalsamfunn får økonomisk utbytte av bærekraftig skogforvaltning. Likevel ligger Indonesia langt etter sine egne nasjonale ambisjoner for lokalbasert forvaltning av skogområder.

Nasjonale myndigheter har gitt Sigi-distriktet i Central Sulawesi status som pilotområde for implementering av jordreform og social forestry-programmer som resultat av Samdhanas arbeid. Samdhanas lokale partner har gjennomført deltakende kartlegging for åtte urfolks- og skogavhengige lokalsamfunn. Denne var grunnlaget for distriktmyndighetene i Sigis retningslinjer for social forestry-programmer. Øvrige lokale myndigheter har i etterkant besøkt Sigi for å studere implementeringen av retningslinjene og metode for deltakende kartlegging, og har bedt Samdhanas partner om bistand i utvikling av retningslinjer for sine jurisdiksjoner. Framgangen skyldes blant annet et samarbeid mellom myndigheter og sivilsamfunn i en taskforce for anerkjennelse av landrettigheter i området

Øvrige tiltak via sivil samfunn

Utviklingsfondet rapporterte i 2018 om en økning på 30 000 ha. skog som forvaltes av lokalsamfunn sør-vest i Etiopia, gjennom bærekraftige REDD+ modeller som ivaretar rettigheter og interesser til skogavhengig lokalbefolkning. Utilstrekkelige muligheter for levebrød som ikke bidrar til avskoging,

har imidlertid truet måloppnåelse og bærekraft i prosjektet. Utviklingsfondet leverte derfor mot slutten av 2018 en søknad for støtte til styrking av arbeidet for å sikre levebrød blant fattige.

Global Witness' rapport 'Holding the line' (2017) har økt oppmerksomhet blant internasjonale givere for at myndighetene i Liberia i større grad må implementere eksisterende lover som omhandler skoglisenser. Dette har igjen har økt oppmerksomheten om viktigheten av å publisere selskapers eierstrukturer, kreve inn korrekte skatter og avgifter, samt publisere dokumenter over de aktørene som søker om lisens.

En ekstern midtveisgjennomgang av Global Witness' innsats i DR Kongo i perioden 2016-2018, viser til at Global Witness gjennom undersøkelser gjort i bredt samarbeid med nasjonale og internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner, avdekket flere brudd på DR Kongos hogstmoratorium som ble innført i 2002. Avsløringene førte blant annet til at CAFI har fryst midlene som går til DR Kongo, i påvente av at myndighetene iverksetter tiltak.

Environmental Investigation Agency avslørte i sin rapport 'Rosewood racket' (2017) mulige brudd på Nigerias forpliktelser under konvensjonen for handel med truede arter (CITES). Rapporten førte til at CITES Standing Committee suspenderte all kommersiell handel av kossotømmer fra Nigeria. Denne suspensjonen berører 60 pst. av all internasjonal handel av denne tresorten.

RAISG-konsortiet har tilrettelagt for direkte dialog mellom urfolksorganisasjoner og høytstående myndighetspersoner fra Brasil, Colombia, Ecuador og Peru om betydningen av urfolksterritorier for å ivareta naturskog og dens evne til å binde karbon. Budskapet underbygges av forskningen RAISG har gjort på feltet. I løpet av 2019 vil konsortiet publisere en større vitenskapelig studie om endringer i biomasse i urfolks- og verneområder i Amazonas.

2.2.5 Privat sektor jobber mot avskoging

UN-REDD programmet i Vietnam bidro til at en rekke aktører fra privat sektor ble aktive i utvikling og gjennomføringen av tiltak for å sikre lovligheten av tømmerimport og eksport, sikre avskogingsfrie forsyningskjeder, og redusere forflytning av avskoging.

CIP/WAXMAN/Forest Trends (Mekong prosjektet): I 2018 inngikk Norge en treårig avtale (2018-2020) med *Center for International Policy (CIP)* i samarbeid med Waxman Strategies og Forest Trends for å redusere avskoging og menneskerettighetsbrudd tilknyttet gummiindustrien i Mekong. Prosjektets tilnærming er å kartlegge og analysere hele verdikjeden for gummi i Mekong, og deretter arbeide med kommunikasjon og kampanjearbeid for å påvirke gummiindustrien til å forplikte seg til en mer bærekraftig produksjon.

Partnernes påvirkningsarbeid har ført til at seks selskaper har vedtatt 'No Deforestation, No Exploitation' policies. Likevel er resultater av påvirkningsarbeid vanskelig å måle. Det kan for eksempel oppstå utfordringer med å koble positive kampanjeresultater til partnerens påvirkningsrolle.

I tillegg avhenger kampanjearbeidet av hvordan industrien responderer på omdømmetruelsene. Et eksempel på positiv respons er at det er utviklet et samarbeid mellom selskapene, sivilsamfunnsorganisasjoner og myndigheter. Dette var planlagt for 2020, men ble oppnådd allerede i 2018. Prosjektet har en tilleggsverdi i å skape og spre kunnskap om avskoging tilknyttet gummiindustrien.

Det er et utfordrende investeringsmiljø i mange av skoglandene i *Central African Forest Initiative (CAFI)*. Gjennomføring av de nasjonale investeringsrammeverkene vil bidra til bedre forretningsklima gjennom å etablere klare eiendomsrettigheter, identifisere områder som er godt egnet til jordbruk og plantasjer uten at det medfører avskoging, nødvendige reformer som fremmer bærekraftig hogst og bekjemper skogkriminalitet m.m.

CAFI har godkjent et nytt innovativt energiprogram som skal iverksettes av UNDP og FNs kapitalfond. Programmet har som formål å skape et marked for energieffektive kokeovner og gass til matlaging i millionbyen Kinshasa. En inkubator vil fremme privat sektor sin rolle, og det legges opp til samarbeid med finansieringsinstitusjoner som kan gi tilpassede lån for å øke muligheten til investere i mer moderne matlagingsteknologi. Programmet vil også ta sikte på å inngå samarbeid med givere som har større spillerom enn Norad i å tilby lån og garantier for å fremme privatsektorinvesteringer, særlig i etableringen av et marked for gass.

Et godt gjennomarbeidet utkast til program for etablering av jordbruk på savannen og i forringet skog ble vurdert av Norad og ambassadeseksjonen i Kinshasa på tampen av 2018. Programmet tar sikte på å etablere avskogingsfrie forsyningskjeder, med vekt på samarbeid mellom småbønder og mer etablerte aktører, styrke verdikjede og markedstilgang, samt å samarbeide med, og styrke, mikrokreditt-institusjoner for å øke tilbudet av landbrukskreditt. Dette er per i dag nærmest ikke-eksisterende i DR Kongo. Programmet forventes å bli godkjent og igangsatt i første halvdel av 2019.

Tiltak via sivilt samfunn

Carbon Disclosure Project (CDP) hadde ved utgangen av 2017 rekruttert åtte selskaper (McDonald's, JBS, Klabin, Arcos Dorados, L'Oréal, Firmenich, RBI og et anonymt selskap) til å delta i sitt verdikjedeprogram for å identifisere, rapportere og håndtere risiko i deres leverandørkjeder relatert til klimaendringer, avskoging og vann. En midtveisgjennomgang av tiltaket i 2018 konkluderte med at CDP viser god framgang mot sine mål om å redusere selskapenes effekt på avskoging. At selskapene rapporterer risiko betyr imidlertid ikke at de automatisk endrer adferd. Gjennomgangen anbefaler derfor at CDP samarbeider med andre aktører for å øke sannsynlighet for måloppnåelse.

Midtveisgjennomgangen av prosjektet til *Earth Innovation Institute* fant at prosjektet Forest, Farms and Finance Initiative har hatt to vellykkede initiativer for å støtte bærekraftig produksjon blant småbrukere: Sertifisering blant småbrukere i Sentral Kalimantan, Indonesia, i tråd med rundebordet for bærekraftig palmeolje (RSPO), og i et finansielt instrument, 'Sustainable Production Transformation Instrument (ITPS), utviklet i Caqueta og Guaviare, Colombia, Fondesam i Peru og Defeso i Para, Brasil. Dette er viktige resultater fordi det er mer krevende for mindre produsenter å møte nye sertifiseringskrav, og de risikerer derfor å falle utenfor markedet.

Aidenvironment styrket monitorering av avskoging globalt gjennom et nyoppstartet 'rapid response' prosjekt som produserer rapporter av høy kvalitet som viser risikoen for avskoging både for produsenter og kjøpere.

Imazon produserte sammen med partner O Eco filmen 'Grazing the Amazon' som satt søkelys på avskoging forårsaket av biffindustrien i Brasil. Filmen og kampanjen rundt har hatt over 3 millioner seere. Til tross for visninger på en rekke filmfestivaler og flere priser, har effekten i faktisk reduksjon av avskoging i privat sektor ikke vært like stor som håpet.

Norads evalueringer, rapporter, studier mv. 2018 (utført eller bestilt av Norad)

Hvor	Type dokument	Gjennomført av	Tittel
Årsrapport mm.			
	Oversikt	Norad	Evalueringsprogrammet 2018 - 2020
	Årsrapport	Norad	Oppsummeringsrapport 2017: Varslingsteamets arbeid med økonomiske misligheter
	Årsrapport	Norad	Norads årsrapport 2017
	Resultatrapport	Norad	Results report 2017: Knowledge to fight poverty
	Retningslinjer	Norad	Norad's Support to Civil Society – Guiding Principles
	Årsrapport	Norad	Evalueringsavdelingens årsrapport 2017/2018: Forutsetninger for at evalueringer får betydning
	Årsrapport	Norad	Evaluation Annual report 2017/18: Requirements for useful evaluations
	Årsrapport	Norad	Oil for Development – Annual Report 2017
Region/land			
Myanmar	Rapport	ILO	Cluster Independent Evaluation of Entrepreneurship Development and SME Support in Myanmar and Supporting Tourism through Business Management Training
Nepal, Uganda, Etiopia	Evaluering	CMI, NCG/ Ternstrom Consult.	From Donors to Partners?
Kenya	Gjennomgang	Norad	Review of MUHURI and HAKI Africa Agreements 2016-17
Etiopia	Evaluering	Particip GmbH i consortium med Menon Economics	Country Evaluation Brief: Etiopia
Haiti	Evaluering	Particip GmbH i consortium med Menon Economics	Country Evaluation Brief: Haiti
Vietnam	End of project review	Menon Economics	Capacity Building Program for Vietnam in the Water, Sanitation og Solid Waste Management Sector under the Norad/KFW Mixed Credit Scheme
Tanzania	Evaluering	Particip GmbH i consortium med Menon Economics	Country Evaluation Brief: Tanzania
Mali	Evaluering	Particip GmbH i consortium med Menon Economics	Country Evaluation Brief: Mali
Afrika	Evaluering	African Tax Institute, University of Pretoria	International tax agreements and domestic resource mobilization: Norway's treaty network with low-income countries in Africa
Namibia	Rapport	Havforskningsinstituttet	Namibia – a success story in fisheries management
Myanmar	Evaluering	FAFO i samarbeid med PRIO	Evaluation of Norwegian Efforts to Ensure Policy Coherence for Development
Mosambik, Uganda, Etiopia, Malawi, Zambia	Evaluering	NIBR/Oslo Met	Civil society under pressure
Colombia	Evaluering	Norad, Evalueringsavdelingen	A Trusted Facilitator: An Evaluation of Norwegian Engagement in the Peace Process between the Colombian Government and the FARC, 2010-2016
Mosambik, Tanzania	Evaluering	KPMG, Menon Economics Elgesem advokatfirma	UNGP, Human Rights and Norwegian Development Cooperation Involving Business
India	Evaluering	Oxford Policy Managem./ Sambodhi Research & Comm.	The Norway-India Partnership Initiative Phase II: Impact Evaluation of Five Interventions

India	Evalueringsbrief	University of Southampton/Norad, Evalueringsavdelingen	Improving child health through bundled health innovations in rural India: The Norway India Partnership Initiative Phase II
Somalia, Sør-Sudan, Palestina	Evaluering	CMI	Mapping and Analysis of Humanitarian Assistance and Support in Fragile States
Ethiopia	Study	Noragric	The Prospects for Conservation Agriculture in Ethiopia
Kina	Review	Noragric/Norad	Environment and Aquaculture Governance
Africa	Studie	Noragric	Delivering climate services to African farmers/pastoralist through the use of modern information technology
Myanmar	Review	KPMG	Review of Norway - Myanmar Environmental Cooperation 2015-2018
Tanzania	Tilleggsstudie til Feasibility Report	KPMG/Norconsult	Kakono Hydropower Project Supplementary Study to Assess Multipurpose Benefits of the 87 MW Kakono Hydropower Project on the Kagera River in Tanzania July 2018
Global, med case fra Kenya og Ghana	Gjennomgang	Multiconsult	Review of the Norwegian support to the Global Alliance for Clean Cookstoves 2010 – 2017
Global			
	Mid-term Review	Technopolis Group	Mid-term Review of the Norwegian Programme for Capacity Development in Higher Education and Research for Development (NORHED)
	Evaluering	Itad og CMI	Evaluation of the Norwegian Aid Administration's Practice of Results-Based Management
	Diskusjonsnotat	Richard Messick	Settlements of Criminal Corruption Cases: Development States' Issues
	Evaluering	Michael Wells (independent consultant)	Evaluation and Learning for International Sustainable Forest Initiatives
	Diskusjonsnotat	Norad	Tax in Development: Towards a Strategic Aid Approach
	Diskusjonsnotat	Norad Erik Feiring	Skatt i sårbare stater
	Evaluering	Menon Economics	Evaluation of Organisational Aspects of Norwegian Aid Administration
	Multi Annual Report	Norad	An ocean of opportunities Norway's Fish for Development programme
	Digitalt resultathefte	Norad	Kunnskapsbanken – utvalgte resultater av norsk faglig samarbeid
	Evalueringsbrief	FAFO	A Coherent Future? Towards Coherent Norwegian Policies for Global Development
	Evalueringsbrief	Itad/Norad, Evalueringsavdelingen	Ten Steps to Create a Results and Learning Culture
	Evalueringsbrief	CMI	Partners or donors? Norwegian organisations and civil society in developing countries
	Diskusjonsnotat	Norad	Fattigdomsmålet 2030 – hva skal til av vekst, omfordeling og finansiering?

Norads verv i styrer, arbeidsgrupper mv.		Vedlegg 4
Forum	Tema	Norads verv
Amplify Change	Flergiverfond SRHR inkl FGM	Styremedlem (programstyre)
ATScale	Nedsatt funk.	Medlem Forming Committee
Bayer og Merck Volume Guarantee Oversight Boards	Volumgaranti P-stav	Medlem i 'oversight board' (programstyre)
Building Evidence in Education (BE2)	Forskningsnettverk	Medlem av styringskomité
Central African Forest Initiative (CAFI)	Klima og skog	Styremedlem (deler plass med KLD)
Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI)	Vaksine. Investors Council er en konsultasjonsforum for CEPIs investorer.	Medlem, investeringsrådet
Consortium of International Agricultural Research Centers (CGIAR)	Landbruksforskning	Styremedlem
Climate Technology Center and Network (CTCN)	Del av teknologimekanismen under Parisavtalen	Styremedlem, rådgivende styre
Det grønne klimafondet (GCF)	Klimafinansiering	Delegasjonsmedlem styret
DRC National REDD+ Fund (FONAREDD) Ligger under CAFI	Klima og skog	Styremedlem (deler plass med KLD)
E4D/SOGA-Employment and Skills for Eastern Africa	Internasjonalt styre	Medlem i styre og rådgivende forum f.o.m. 2015
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Medlem eksekutiv komiteen
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Medlem i Education technical task team
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Medlem i Gender Task Team
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Medlem i Acceleration facility task team
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Operations Manual Task Team medlem fom januar 2019
EIARD	Landbruksforskning Regional Europa gruppe	Styremedlem
Energising Development (EnDev)	Partnerskap med Tyskland, Nederland, Sverige, Sveits og UK	Styremedlem
EnPe-programmet (energy and petroleum)	Støtte til kapasitetsutvikling til høyere utdanning og forskning. Petroleum	Representant og vararepresentant 2013 – 2019
ESTHER Alliansen	Helsepersonellutveksling	Styremedlem (programstyre)
EvaForum	Evaluering	Medlem av arbeidsutvalg
Extractive Industries Transparency Initiative (EITI)	Åpenhet i utvinningssektoren	Styremedlem (vara i 2018-2019, fullt medlem 2019-2020)
Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) Readiness fond	Klima og skog	Representant for givere
Forest Investment Programme (FIP)	Klima og skog	Styremedlem
GAML Global Alliance to monitor learning outcomes	Monitorering av læring innenfor SDG 4	Medlem
GAVI	Vaksinealliansen	Varastyremedlem 2019-2020 Komitemedlem 2015-2019

Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF)	Formål: å øke private investeringer i fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland	Styremedlem Medlem i investeringskomiteen
Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF)	Fornybar energi	Medlem i investeringskomiteen
Global Environment Facility (GEF)	Fond opprettet under klimakonvensjonen	Styremedlem
Global Financing Facility (GFF) Investors Group	Finansieringsmekanisme for reproductive, maternal, newborn, child and adolescent health (RMNCAH), Verdensbanken	Styreverv
Global Financing Facility (GFF), Trust Fund Committee	Finansieringsmekanisme for reproductive, maternal, newborn, child and adolescent health (RMNCAH), Verdensbanken	Trust Fund Committee (programstyre)
Global Fund to fight Aids Tuberculosis and Malaria (GFATM/det globale fond)	Innsats mot hiv/TB/malaria, inkl produktinnkjøp, menneskettigheter og systemstyrking	Medlem at styregruppa "P7. Norge har styreplassen juli 2017 – juni 2019
Global Monitoring Report (GEM) Advisory Board	UNESCO - Gir råd om utviklingen av GEM Report 2016	Medlem av Advisory Board
Global Partnership for Education (GPE)	Utdanning	Medlem av styret
GPE, Country Grant and Performance Committee, underkomité til styret	Vurderer søknader fra land som søker støtte fra GPE	Medlem
GPE, Governance and Ethics committee, underkomité til styret	Saker som omhandler GPEs styring og etikk	Medlem
Global Tax Program – Verdensbanken	Skatt	Styremedlem
GLOBVAC Styre, Forskningsrådet	Global vaksine og helsesystem forskning for kvinners og barns helse, Forskningsrådet	Brukerrepresentant i styre og personlig vara (programstyre)
Guttmacher- Lancet SRHR kommisjon. Advisory Group	SRHR	Medlem Advisory group
Guyana REDD Investment Fund	Resultatbasert finansiering av skogbevaring	Sekretariat
Health Data Collaborative	WHO partnerskap om Helseinformasjonssystemer	Medlem i styringsgruppe (initiativ) (co-chair)
Human Reproductive Health (HRP), special research program	Spesialprogram i WHO. Human Reproductive Health Research, WHO / UNFPA/ UNDP/ UNICEF /WB	Styremedlem (programstyre)
Inclusive Education Initiative	Inkluderende utdanning	Medlem i Partership Council Medlem i Technical Advirory committee
InfoDev (multi donor program)	Investeringer, utvikling	Representant i styringskomité
International Finance Corporation (IFC) - African Development Partnership	Investeringer, utvikling	Representant i styringskomité
Intosai Donor cooperation	Internasjonalt samarbeid, riksrevisjon	Representant i styret og arbeidsgruppe
Montrealprotokollen	Klima	Styreplass

Nordisk Mikrofinans Initiativ (NMI)	Mikrofinans	Chair: komité for teknisk assistanse Medlem: investeringskomiteen
NORGLOBAL, Norges forskningsråd	Utviklingsforskning	Brukerrepresentant
OECD	Anti-korrupsjon	Medlem: Anti-Corruption Task Team
OECD	Likestilling	Medlem: Gendernet
OECD	Stater i sårbare situasjoner	Medlem: International Network on Conflict and Fragility (INCAF)
OECD	Styresett	Medlem: Govnet
OECD/DAC Evalueringsnettverk EvalNet	Evaluering	Leder
Partnership for Action on Green Economy (PAGE)	Grønn økonomi	Medlem i Donor Steering Committee
Partnership for maternal, newborn and child health (PMNCH)	Partnerskap for mødre-, nyfødt- og barnehelse	Styremedlem (programstyre)
PEFA-programmet	Offentlig finansforvaltning	Representant i styret
PISA for Development – International Advisory Group	Måling av læringsutbytte	Medlem
Pollution Management and Environmental Health Program (PMEH)		Styremedlem
Private Finance Advisory Network, UNIDO/REEEP	Klimateknologi	Medlem i styringskomiteen
Results in Education for All Children (REACH)	Resultatbasert finansiering av utdanning	Chair i giverkomiteen
Revenue Management Trust Fund – IMF	Skatt	Styremedlem
Robert Carr Civil Society Network Fund (RCNF)	Flegiverfond, hiv, marginaliserte og sårbare grupper	Styremedlem (programstyre)
Safe Abortion Action Fund (SAAF)	Flegiverfond trygg og lovlig abort	Styremedlem (programstyre)
Senter for Utvikling og Miljø (SUM)	Universitetet i Oslo; Helse, miljø og utvikling	Styremedlem
SL@B Steering Committee	Saving Lives at Birth, innovasjon rundt fødsel, arbeidsgruppe	Medlem av arbeidsgruppe
Solutions for youth employment (S4YE)	Koalisjon utviklingsaktører, privat sektor og NGOer om jobbskaping for unge	Medlem av styret siden 2017
Special Programme for Research and Training in Tropical Diseases (TDR)	Tropesykdomsforskning	Styremedlem (programstyre). Ut 2019
Steering committee til EWEC Innovation Marketplace	Strategisk partnerskap mellom givere for skalering av innovasjoner i samarbeid med privat sektor og helsemyndigheter i land	Medlem
Tax Administration Assessment Tool - TADAT - IMF	Skatt	Styremedlem
Teacher Task Force	Utvikling av policy på lærere, bygge alliance for satsing på lærere, advocacy for lærere	Co-chair fra 2015
The Alliance for Health Policy and Systems Research (AHPSR), special research program	Helsesystem og policyforskning, inkl. implementeringsforskning. WHO	Styremedlem (programstyre)

The Global Book Alliance	Læringsressurser	Medlem i styret
The Inter-Agency Network for Education in Emergencies (INEE)	Utdanning i krise og konflikt	Medlem: Styringsgruppe
Think Tank Initiative	Støtte til tankesmier i Sør	Styremedlem
UHC2030	Koordineringsplattform for helsesystemer, referansegruppe	Medlem reference group og accountability working group
UN Women	Evaluering	Global Evaluation Advisory Committee
UNAIDS/UNODC, Strategic Advisory Group (SAG)	Faggruppe knyttet til hiv, narkotikabruk og sprøytebruk i fengsel.	Medlem (rådgivende gruppe) i regi av UNAIDS/UNDOC.
UNICEF	Utdanning	Norad deltar fast i delegasjonen til styremøtene, som ledes av UD
UNITAID styre	Helsepartnerskap administrert av WHO, innovasjon og utvikling av nye produkter for forebygging, diagnostisering, og behandling av hiv, tuberkulose og malaria	*Styremedlem og varamedlem (Programstyre) * Medlem i styrekomite (Finans) * Medlem i styrekomite (Policy og strategi)
United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI)	Jenters utdanning	Medlem i styringskomité og Global Advisory Committee
UN-REDD	Klima og skog	Styremedlem
UN-REDD Vietnam	Klima og skog	Styremedlem
Wealth Accounting and the Valuation of Ecosystem Services	Verdsetting av naturtjenester	Medlem i Steering Committee
Working for Health (W4H) MPTF	Helsepersonell (WHO, ILO, OECD multi partner trust fund)	Norge medlem i styringsgruppen
Working for Health Multi Partner Trust Fund	Helsepersonell, samarbeid WHO, ILO og OECD	Styremedlem (programstyre)

Konferanser, seminar mv. arrangert av Norad/med Norad som medarrangør 2018				Vedlegg 5
Tema/tittel	Måned	Type arrangement	Sted	Evt. medarrangør
Global Education Monitoring Report - norsk lansering	Januar	Seminar	Oslo	Den norske UNESCO-kommisjonen og Utdanningsforbundet
Frå rike onkler til ekte partnarar? <i>Evaluering av norsk bistand til styrking av sivilt samfunn i utviklingsland gjennom norske organisasjoner</i>	Januar	Frokostseminar	Norad	
Næringslivets konferanse for internasjonalisering og utvikling 2018 <i>Store ambisjoner om samarbeid - er vi på rett vei?</i>	Februar	Konferanse	Oslo	NHO, Innovasjon Norge og Norfund
Erfaringer med bistand til Etiopia <i>En ny syntestrapp om den internasjonale bistanden til Etiopia</i>	Februar	Frokostseminar	Norad	
Haiti - fra nødhjelp til utvikling? <i>En ny, evalueringsbasert syntesestudie - Country Evaluation Brief</i>	Februar	Seminar	Norad	
Hvorfor når ikke bistand opp i media?	Februar	Norad Policy Forum	Norad	
Matsikkerhet, konflikt og migrasjon <i>Hva bør vi vite om sammenhengen mellom konflikt og matsikkerhet?</i>	Mars	Norad Policy Forum	Norad	
Resultatorientering i bistandsforvaltningen <i>Ny evalueringsrapport</i>	Mars	Frokostseminar	Norad	
The human face of corruption <i>Impacts and implications of corruption for development aid in Afghanistan - the case of the education sector</i>	Mars	Lunsjseminar <i>Side-arrangement til Afghanistanuka 2018</i>	Norad	Afghanistankomiteen, Chr Michelsens Institutt og PRIO
Internasjonale trender innen evaluering	Mars	Lunsjseminar	Norad	Norsk evalueringsforening
Launch of the NORHED mid-term review Report <i>New report on capacity building in higher education and research</i>	Mars	Lansering	Norad	
Capacity building and knowledge transfer <i>Two lectures on foreign aid experts, knowledge and development</i>	Mars	Seminar	Norad	
Tanzania: Fra bistandsyndling til bærekraftig stat? <i>Ny evalueringsbasert syntesestudie - Country Evaluation Brief</i>	Mars	Seminar	Norad	
50 år med forskning: Hva vet vi om bistandens virkning? <i>Finn Tarp, direktør i FN-universitetet UNU-WIDER</i>	April	Frokostseminar	Norad	
Erfaringer med bistand til Mali. <i>Ny landrapport</i>	April	Seminar	Norad	
Nattevandring i Ålesund	April	Nattevandring	Ålesund	Ålesund kommune, Den norske Turistforening og Røde Kors
Skatt og utvikling <i>Hvordan påvirker skatteavtaler mobilisering av skatteinntekter i utviklingsland?</i>	April	Frokostseminar	Norad	
SRHR forskning - Human Reproduction Program	April	Seminar	Norad	
Bruk av kontantoverføringer som del av 2030-agendaen <i>Hvilke betydning har direkte kontantoverføringer og sosiale sikkerhetsnett for å nå bærekraftsmål 1, å utrydde all fattigdom?</i>	Mai	Norad Policy Forum	Norad	
Utdanningsrapport fra Verdensbanken <i>"Facing Forward: Schooling for Learning in Africa"</i>	Mai	Seminar	Norad	
Samstemthet for utvikling <i>Dilemma i skjæringspunktet mellom utviklingspolitikk og annen norsk politikk</i>	Mai	Debattemøte	Oslo	
Utdanning under angrep <i>Presentasjon av den fjerde "Education Under Attack"-rapporten</i>	Mai	Seminar	Norad	Utenriksdepartementet
Møte med sivilt samfunn om #metoo <i>Dele erfaringer med oppfølging av #metoo</i>	Mai	Møte mellom partnere i det sivilsamfunnet og politisk ledelse i UD	Norad	Utenriksdepartementet, inkl. rundebord i februar
Evalueringer for bedre bistand - <i>hva må til?</i>	Juni	Frokostseminar	Oslo	
Evalueringer gjennom geografisk analyse <i>Innblikk i hvordan geokodede data benyttes i evaluering av bistandsinnsats</i>	Juni	Seminar	Norad	
Drøftingsmøte: <i>Tilstrømming i sør - hvordan svarer sivilsamfunnet?</i>	Juni	Seminar	Norad	
Hvordan få til bedre samarbeid mellom sivilt samfunn og forskere? <i>Fordeler og utfordringer</i>	Juni	Seminar	Norad	
Leave no one behind: Men er det for vanskelig å inkludere lhbt-personer?	Juni	Frokostseminar under Oslo Pride	Norad	Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (FRI)
Norads nye prinsipper for sivilt samfunn	Juni	Lanseringsseminar	Norad	
Møt frosken Norge <i>Avduking av installasjonen frosken Norge i forkant av verdens største regnskogkonferanse</i>	Juni		Oslo	
Oslo Tropical Forest Forum 2018	Juni	Konferanse	Oslo	
Oslo Tropical Forest Forum - åpent arrangement	Juni	Seminar	Oslo	Regnskogfondet og Forum for utvikling og miljø
Supporting anti-discrimination through development assistance for education	Juni	Seminar	Pride House, Oslo	Sex og Politikk, SAIH
Gjeld og vekst i Afrika	Juni	Seminar	Norad	

Landmøte: Nepal	August		Norad	
Landmøte: Palestina	August		Norad	
Landmøte: Uganda	August		Norad	
Norges rolle i fredsprosesser <i>Evaluering av Norges engasjement i fredsprosessen i Colombia</i>	August	Seminar	Oslo	
Landmøte: Brasil	August		Norad	
Landmøte: Mali	August		Norad	
Hvordan kan skattereform skape bærekraftig utvikling?	September	Norad Policy Forum	Norad	
Menneskerettigheter i bistand: Hvordan kan næringslivet bidra?	September	Seminar	Oslo	
Access to safe abortion - rights and values <i>Norges abortlov 40 år!</i>	September	Konferanse	Oslo	Sex og Politikk
Yrkesutdanning i utviklingsland <i>Hvordan gode partnerskap med næringslivet skapes</i>	Oktober	Seminar	Oslo	NHO
OECDs sårbarhetsrapport 2018	Oktober	Norad Policy Forum	Norad	
Likestilling for utvikling	Oktober	Informasjonsmøte	Norad	
Hvordan løse dilemmaet mellom sentralisering og lokal tilpasning i bistandsadministrasjonen? <i>Evaluering om utvikling av ambassadenes rolle og ansvar, og arbeidsdelingen hjemme og ute etter bistandsreformen i 2004</i>	Oktober	Lansering av evaluering	Oslo	
Jubileum med paneldebatt: Bistandsaktuelt fyller 20 år	Oktober	Paneldebatt	Norad	
Hvordan bidrar FN og sivilsamfunnet til "Leave No One Behind"?	Oktober	Seminar	Norad	
Nattevandring i Oslo 2018	Oktober	Nattevandring	Oslo	Den norske Turistforening Oslo, Ekebergparken, Oslo kommune og Røde Kors
Finansiering av bærekraftsmålene i lavinntektsland <i>IMF: Hvordan lavinntektsland skal kunne finansiere arbeidet for de globale målene</i>	November	Seminar	Norad	
Moderne energi til verdens fattige <i>EnDev jobber for å redusere energifattigdom gjennom bærekraftige, rene energiløsninger</i>	November	Seminar	Norad	
Innenlandsk mobilisering og mer effektiv bruk av ressurser for helse: <i>'Beating the DRUM'</i>	November	Konferanse	Oslo	
GFF påfyllingsmøte	November	Konferanse	Oslo	UD
Noradkonferansen 2018 <i>Sivilt samfunn - trusler og veivalg</i>	Desember	Konferanse	Oslo	
Markering av Verdens Aidsdag, om hiv og religion	Desember	Seminar	Fafo	Aksept, HivNorge, Fafo, Kirkens Nødhjelp